

Anna Launonen

**AMMATILLISEN KOULUTUKSEN KESKEYTTÄMISEN
EHKÄISY JA AMMATILLISEEN KOULUTUKSEEN
AKTIVOINTI – RAHALLA VAI RAKKAUDELLA?**

Päätyneiden tavoite 3 -ohjelman ESR-projektien 2000–2003
loppuraporttien ja laadullisten raporttien analysointi ja projektien
vaikuttavuuden selvittäminen

OPETUSHALLITUS

Moniste 18/2005

© Opetushallitus ja tekijä
Taitto: Minna Taivassalo

ISBN 952-13-2522-4 (nid.)
ISBN 952-13-2523-2 (pdf)
ISSN 1237-6590
Edita Prima Oy, Helsinki 2005

ESR-PROJEKTtien KOKEMUKSET – ”RAHALLA VAI RAKKAUDELLE?”

Ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen vähentämistä on toteutettu Suomessa Euroopan sosiaalirahaston tuella tehtävillä projekteilla vuodesta 1998 lähtien. Koulutuspoliittisesti asia on tullut näiden vuosien aikana tärkeämmäksi ja keskeyttämisen ehkäisemisen merkitystä korostetaan sekä juhlapuheissa että koulutyön arjessa. Ikäluokkien pieneneminen esittää haasteen koulutukselle: miten koko ikäluokka koulutetaan, kiinnostaako koulutus, ovatko koulutusmuodot ja -tavat järkeviä? Opetushallituksen koordinoimat ESR-projektit ovat joutuneet ottamaan kantaa näihin kysymyksiin. Usein projektien toteutus eroaa ainakin jossain määrin "tavallisesta koulutuksesta". Projektikokemusten kautta opetuksen toteutus on kuitenkin usein muuttunut. Perimmältään onkin kysymys menetelmistä, joilla oppimisesta tehdään kiinnostavaa ja siitä miten ammatillisesta koulutuksesta työelämään siirtyminen toteutetaan mahdollisimman hyvin. Opettajien ja ohjaajien työ on haastavaa. Samalla kun kuunnellaan nuoria, joiden elämäntilanteet uhkaavat opiskelua, niin toisaalta työnantajat edellyttävät ammattiosaamista ja käytöstapoja. Projekteissa työskentelevät ansaitsevat suuren kiitoksen. Ammatillisten oppilaitosten keskeyttäminen on vähentynyt. Merkittävä edistysaskel on ollut myös peruskoulujen ja ammatillisten oppilaitosten välisen yhteistyön kehittyminen. Projektien kautta peruskoululaisille on luotu mahdollisuus tutustua ammatilliseen koulutukseen. Tiedotusta oppilaiden vanhemmille on kyetty lisäämään. Ammatillisen koulutuksen on tullut tutuksi – nuorten koulutusvalinnat on saatu aikaisempaa varmemmalle pohjalle.

Keskeyttämisen pienentäminen on vaatinut ammatillisissa oppilaitoksissa päättäväistä työntekoa ja asenteiden muuttamista. Kokemusten mukaan projektinvetäjiä uhkaa kuitenkin liiallinen yksinäisyys työssään ja sitä kautta terveyden romahtaminen. Suurin haaste tulevaisuuden projekteille on turvata opettajille ja ohjaajille riittävä tuki. Rehtoreiden ja koulutusjohtajien on varmistettava, etteivät haasteellisia projekteja vetävät näänny työtaakkansa alle. Projektien eteenpäin vieminen vaatii oppilaitoksissa yhteistyötä, keskustelua ja tarvittaessa työnohjausta.

KM Anna Launosen sujuvasti kirjoittamassa raportissa on pyritty löytämään projektien onnistumisia ja myös kipupisteitä. Kirjoitus perustuu projektinvetäjien laadullisiin raportteihin. Projektit eivät aina etene suunnitelmien mukaan. Epäonnistumisetkin voivat kuitenkin antaa hyviä kokemuksia tulevaisuutta varten. Vääriä ratkaisuja ei tarvitse toistaa, asioita voidaan toteuttaa monella tavalla. Kiitän projekteihin osallistuneita ja raportin kirjoittajaa erinomaisesta työstä!

Juhani Pirttiniemi
opetusneuvos

SISÄLLYSLUETTELO

ESR-PROJEKTtien KOKEMUKSET – ”RAHALLA VAI RAKKAUDELLE?”... 3

1	YHTEENVEDON TEKEMINEN ESR-PROJEKTtien LOPPURAPORTEISTA JA LAADULLISISTA RAPORTEISTA.....	6
2	PROJEKTtien TOTEUTTAMINEN.....	8
2.1	Millainen projekti koetaan onnistuneeksi?.....	8
2.2	Mitkä tekijät ovat vaikeuttaneet projektien läpivientä?	9
2.2.1	Asenne erityisopiskelijoita kohtaan.....	9
2.2.2	Resursointiongelmat	9
2.2.3	Projektityöntekijöiden ja opettajien väsyminen	10
2.2.4	Palautteen vähyys	11
2.2.5	Tiedottamisen vähyys	12
2.2.6	Projektien hallinnointi	12
2.2.7	Ohjausryhmän selkiytymätön rooli.....	13
2.2.8	Muita ongelmia	14
3	PROJEKTIKOKEILUT AMMATILLISEEN KOULUTUKSEEN AKTIVOINNISSA.....	15
4	PROJEKTIKOKEILUT KESKEYTTÄMISEN EHKÄISEMISEKSI	17
4.1	Opintojen tärkeä aloitusvaihe	17
4.1.1	Saattaenvaihto	17
4.1.2	Toisiin tutustuminen ja ryhmäytyminen	17
4.1.3	Alkuhaastattelut ja alkutestit	18
4.2	Opettajien koulutus kohtaamaan erilainen opiskelija.....	19
4.2.1	Koulutuspäivät, luennot ja opinnot.....	19
4.2.2	Monipuoliset opetusmenetelmät.....	19
4.3	Ammatilliset pajat, pysäkit ja rästi-tuvat.....	20
4.4	Moniammatillinen yhteistyö.....	22
4.4.1	Koulujen sisäinen yhteistyö	22
4.4.2	Yhteistyö työelämän kanssa	23
4.4.3	Yhteistyö ulkopuolisten tahojen kanssa	23
4.5	Selkeämmät oppimateriaalit	24
4.6	Kerhot ja muu vapaa-ajan toiminta	25
4.7	Muita hyväksi havaittuja kokeiluja	25
5	PROJEKTIKOKEILUJEN VAKIINNUTTAMINEN	27
5.1	Mitä projekteissa kehitettyjä malleja on voitu tai voidaan vakiinnuttaa?	27
5.2	Esimerkkejä kokeiluista, joita ei jatketa	29
5.3	Tiedottaminen ja hyvien käytäntöjen levitys.....	30

6	KESKEISIÄ HAVAINTOJA KESKEYTTÄMISEN VÄHENTÄMISESSÄ..	32
6.1	Asennemuutos oleellinen	32
6.2	Asioihin puututtava välittömästi	33
6.3	Opiskelijat tarvitsevat tukea opinnoissa ja elämän hallinnassa	33
6.4	Opettajat tarvitsevat tukea opetustyöhönsä ja työssä jaksamiseen	34
6.5	Keskeyttäminen hallitumpaa kuin ennen	35
7	POHDINTAA JA KEHITTÄMISHAASTEITA	36
	LÄHTEET	39

1 YHTEENVEDON TEKEMINEN ESR-PROJEKTtien LOPPURAPORTEISTA JA LAADULLISISTA RAPORTEISTA

Tämä selvitys on loppuyhteenvedo Opetushallituksen kautta rahoitetuista Euroopan sosiaalirahaston (ESR) Tavoite 3 -ohjelman mukaisista projekteista, jotka kuuluvat toimenpidekokonaisuuteen 2.2 Ammatilliseen koulutukseen aktivointi ja koulutuksen keskeyttämisen vähentäminen.

Opetushallituksen sivuilla internetissä (<http://www.oph.fi/amatillinenesr/>) toimenpidekokonaisuuden 2.2 tavoitteeksi määritellään syrjäytymisen ehkäiseminen aktivoimalla ammatillista koulutusta vailla olevia koulutukseen ja oppilaitoksissa keskeyttämisuhan alaisia opintojensa loppuunsaattamiseen. Tähän pyritään kehittämällä joustavia työelämäläheisiä ammatillisen koulutuksen muotoja, parantamalla kohderyhmän elämän hallinnan taitoja sekä kehittämällä toimia keskeyttämisen vähentämiseksi.

Ammatillisen peruskoulutuksen keskeyttämisen ehkäisyyn tähtävien Innopaja-projektien tarkoitus määritellään seuraavasti: ehkäistään nuorten syrjäytymistä aktivoimalla nuoria ammatilliseen koulutukseen sekä vähentämällä opintojen keskeyttämistä. Näissä projekteissa kehitetään ammatilliseen tutkintoon johtavan koulutuksen ohjaukäytäntöjä, opiskelijoihin kohdistuvia tukitoimia, joustavia opetusjärjestelyjä ja työelämäläheisiä koulutuksen muotoja.

Tavoite 3 -ohjelma on kehittämisohjelma, jolla etsitään, kokeillaan ja tuotetaan uusia ratkaisuja sekä levitetään hyviä käytäntöjä työvoima-, elinkeino- ja koulutuspolitiikkaan muun muassa ammatillisen koulutuksen avulla. Opetushallituksen päätöksellä opetusministeriön toimialalla toteutettavat valtakunnalliset projektit ammatillisen koulutuksen ja työelämän yhteistyön kehittämiseksi jatkuvat rakennerahastokauden ajan, eli vuosina 2000 – 2006.

Ammatillisen koulutuksen aktivointiin ja koulutuksen keskeyttämisen vähentämiseen tähtäviä ESR-projekteja toteutettiin yhteensä 39 vuosina 2000 – 2003. Tässä julkaisussa raportoitava loppuyhteenvedo on tehty 36:n määräaikaan mennessä palautetun projektin loppuraporttien ja laadullisten raporttien pohjalta. Mukana ovat seuraavien koulutuksen järjestäjien/oppilaitosten toteuttamien projektien raportit:

Espoon seudun koulutuskuntayhtymä
Etelä-Karjalan koulutuskuntayhtymä, Lamis-projekti
Etelä-Karjalan koulutuskuntayhtymä, Ote-projekti
Haukiputaan ammattioppilaitos
Helsingin kaupunki/opetusvirasto, ammatti- ja aikuiskoulutuslinja
Hämeenlinnan seudun koulutuskuntayhtymä
Jyväskylän koulutuskuntayhtymä
Jämsän seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä
Keski-Uudenmaan ammattikoulutusyhtymä
Kiipula säätiö/Kiipulan ammattiopisto
Kokemäenjokilaakson ammattiopisto
Kotkan ammatillinen koulutuskeskus
Kuhankosken erityisammattikoulu

Kurikan ammattioppilaitos
Länsi-Uudenmaan koulutuskeskus
Nokian ammattioppilaitos
Opetusalan koulutuskeskus (Opeko)
OSAKK/ Oulun kulttuurin ja tekniikan oppilaitos
Pirkanmaan erityisopetuksen verkoston kehittämishanke
Porin palveluopisto
Päijät-Hämeen koulutuskonserni/Koulutuskeskus Salpaus
Rauman ammattiopisto
Riihimäen seudun ammattioppilaitoksen kuntayhtymä
Salon ammatillisten oppilaitosten kuntayhtymä
Seinäjoen ammattioppilaitoksen kuntayhtymä
Seinäjoen palvelualojen oppilaitos
Suupohjan ammatti-instituutti
Svenska framtidskolan i Helsingfors regionen Ab
Svenska österbottens förbund för utbildning och kultur, Svenska yrkesinstitut
Tampereen ammattiopisto, Hervannan ammattioppilaitos
Tampereen kotitalousoppilaitos
Turun ammatti-instituutti
Vakka-Suomen ammatti-instituutti Novida
Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen ky
Vantaan ammatillinen koulutuskeskus
Västra Nylands yrkesskola

Jukka Vehviläinen (2000, 2001, 2003) on raportoinut tarkemmin näiden projektien toteutuksesta ammatillisissa oppilaitoksissa. Myös Kuoppala, M. & Virtanen, P. (2000), Erkkilä & Vehviläinen (2001) sekä Ihatsu & Koskela (2001) ovat tehneet pajatoimintaan liittyvät selvitykset. Innovatiiviset työpajat ammatillisissa oppilaitoksissa ESR-projektin loppuraportin on koontanut Päivänsalo (2002). Nämä raportit valaisevat hyvin kyseisten projektien tarkoitusta ja toimintaa.

Tämä yhteenvedo on laadullinen. Raporttien perusteella määrällisen analysoinnin tekeminen on mahdotonta. Raportit ovat hyvin eritasoisia ja laajuisia aina kahdesta sivusta useisiin kymmeneen sivuihin.

Nyt raportoitavan yhteenvedon tehtävänä on esitellä tiivistetysti, mitä käytäntöjä projektien avulla on saatu aikaan, mitä niistä on pystytty jatkamaan osana oppilaitosten normaalia toimintaa ja minkälaisia hyväksi havaittuja käytäntöjä voidaan levittää myös muuhun koulutuksen kenttään.

2.1 Millainen projekti koetaan onnistuneeksi?

Onnistuneessa projektissa suunnittelu on aloitettu hyvissä ajoin kevätlukukaudella, jotta syksyllä resurssit ovat heti olleet käytettävissä. Samat henkilöt, jotka ovat olleet suunnittelemassa projektia, ovat osallistuneet myös sen toteutukseen alusta loppuun saakka. Onnistuneessa projektissa opettajat ja henkilökunta on saatu kiinnostumaan ja innostumaan erityisopetuksen haasteista. Koko oppilaitoksen henkilökunta on saatu sitoutumaan projektiin. Projektia on vetänyt eteenpäin työpari tai useamman henkilön tiimi. Toimijoilla on ollut rohkeutta muuttaa toimintatapoja nopeastikin. Muuta henkilökuntaa on informoitu jatkuvasti, missä mennään ja mitä on tulossa. Projektimaisuutta ei ole haluttu korostaa, vaan toimenpiteet on alusta alkaen rakennettu osaksi oppilashuoltoa.

Esimerkiksi Haukiputaalla projektin toteuttamisessa oli periaatteena hyödyntää oppilaitoksen vakituisia opettajia, jotka olivat saaneet kokemusta projektityöstä jo aiemmin. Nyt pystyttiin hyödyntämään aiemmissa projekteissa syntyneitä osaamista ja yhteistyöverkostoja, joten kehittämistyöhön päästiin suoraan ilman opetteluvaihetta. Resurssit suunnattiin suoraan opettajien palkkaukseen käytännön kehittämistyöhön. Projektiresurssi jaettiin aluksi kullakin osastolla yhdelle tai kahdelle opettajalle, jotka koordinoivat ja ohjasivat opiskelijoita yksilöllisesti. Projektin kuluessa yksilölliseen ohjaustyöhön sidottiin useampia opettajia. Erikseen palkattua projektipäällikköä ei ollut, vaan kyseisiä tehtäviä hoiti apulaisrehtori. Projektin lopussa palkattiin suunnittelija kokoamaan ja raportoimaan tuloksia. Arvioinnin ja raportoinnin tueksi järjestettiin oppilaitoksen ESR-projektien yhteispalaveri, jossa projektin tuloksia jäsennettiin etukäteen toimitettujen kysymysten avulla.

Valitun työnjaon tuloksena Haukiputaalla saavutettiin korkea sitoutuneisuus ja kehittämistyön leviäminen koko kokeiluosastolle osaksi normaalia toimintaa. Kun projektia koordinoi apulaisrehtori, varmistui samalla johdon sitoutuminen prosessiin ja toimenpiteiden nivelyminen muihin opetuksen kehittämistoimiin.

Projektin toimijoiden valintaan kannattaa kiinnittää huomiota. Laadukasta kehittämistyötä edesauttaa se, että toimijoita valittaessa on ensisijaisesti otettu huomioon heidän oma kiinnostuksensa asiaan, sekä heidän perehtyneisyytensä ja kokemuksensa projektin aiheeseen.

Onnistumisen edellytyksenä pidetään hyvää, innovatiivista ja avointa projektin vetäjää. Yhteiset keskustelut koetaan tärkeinä ja niitä toivottaisiin lisää. Toimijat kokevat joustavuuden ja kärsivällisyyden vaatimuksen suurena. Tulokset eivät näy heti vaan pidemmän ajan kuluessa. Vetäjän roolia pidetään raskaana ja häneltä koetaan odotettavan paljon. Selkeät ja realistiset tavoitteet auttavat kokonaisuuden hahmottamisessa.

Erään projektin näkemyksen mukaan hankkeen vetäjänä olisi parempi olla "talon" ulkopuolinen henkilö tai oppilaitoksen johdon edustaja, jolloin uusien ideoiden kokeilu ja levittäminen olisi helpompaa. Kun kaikki vetäjät ovat oppilaitoksen opettajia, niin vastarinta muutoksille ja uusille kokeiluille on voimakkaampaa.

Projektin suunnittelussa pitäisi olla mukana koko henkilöstö, joka tulee jatkossa työskentelemään projektissa. Tällöin henkilöstö sitoutuisi paremmin projektityöhön ja tulosten saavuttamiseen. Ydinryhmän tehtävänä olisi projektin toteutuksen suunnittelu ja seuranta niin toimintojen kuin resursoinnin osalta. Projektityöryhmässä tulee olla mukana oppilaitoksen kaikkien toimipisteiden ja koulutusalojen edustajat, samoin oppilaitoksen johdon edustus. Kun koko oppilaitos on sitoutunut projektiin, saavutetut hyvät käytänteet tulevat helpommin kaikkien käyttöön.

Olisi hyvä jos projektilla on mahdollisuus muuttaa tavoitteita, painopistealueita ja budjet-tisuunnitelmaa, koska kaikkea ei pystytä ennakoimaan. Oleellista on sen ymmärtäminen, että muutos vie aikaa ja jokaisen muutoksen aika koittaa joskus. Mitään ei saa läpi kerta-räyksellä. Projektityöhön tarvitaan pitkäpinnaisia henkilöitä, jotka kestävät vastarintaa. Tärkeää on löytää sopivia työpareja, jotka vievät asioita ja ideoita eteenpäin.

2.2 Mitkä tekijät ovat vaikeuttaneet projektien läpivientä?

2.2.1 Asenne erityisopiskelijoita kohtaan

Yhtenä ongelmana on jossain määrin ollut toisten opiskelijoiden asenne erityisopiskeli-joita kohtaan. Varsinkin toiminnan alkuvaiheessa joidenkin perusryhmien opiskelijoiden asenne oli melko negatiivinen ja leimaava, tosin tämä asenne muuttui toiminnan jatkuessa huomattavasti positiivisempaan suuntaan.

Projektien alussa myös opettajilta saattoi tulla monenlaista negatiivistakin palautetta: "mitä niitä reppanoita hyysätään", "kaikenlaisiin projekteihin löytyy rahaa", "tehkää nyt jotain, kun sitä rahaa on". Kaikki työyhteisön jäsenet eivät kokeneet opiskelijoiden tuki-toimintaa merkitykselliseksi ja projektien alkuvaiheessa saatettiin kysyä, miksi "luuse-reille" tehdään olot paremmiksi ja heitä kuljetetaan esimerkiksi leireillä. Samalla kysyttiin, miksi normaaleille ryhmille ei anneta samoja mahdollisuuksia. Jotkut olivat sitä mieltä, että tukipalveluiden tarjoaminen ja kehittäminen olivat turhaa ajanhukkaa. Heidän asen-teensa vaikeutti jonkin verran projektien läpivientä.

Tiedon lisääntyessä henkilöstönkin asenne muuttui positiivisemmaksi. Erityisopetus sai projektien myötä lisää hyväksyntää ja jalansijaa. Henkilöstö huomasi, että erityistoimilla pystytään auttamaan monia opiskelijoita opintojen loppuunsaattamisessa, ja että myös opettajat saavat uusia voimavaroja opetustyöhön.

Asenteiden muuttaminen myönteiseksi erilaisia oppijoita kohtaan on hidas prosessi. Muutos edellyttää myös eri hallinnonalojen yhteistyön vakiinnuttamista, ja että hallin-nonalojen perustoimintoja tarkistetaan ja yhteiseen kohderyhmään liittyviä toimintoja pohditaan ja muokataan yhdessä.

2.2.2 Resursointiongelmat

Palautteen perusteella työnjako ja rahanpuute ovat olleet esteenä huikkeimpien visioiden toteuttamiselle. Suunnitteluvaiheeseen projektin alussa olisi monien kokemusten perusteella panostettava enemmän. Olisi esimerkiksi pohdittava tarkkaan, missä vaiheessa ja miten paljon projektiin palkataan henkilöitä, ja mihin asioihin projektissa keskitytään. Useassa projektissa käytännön ongelmana oli se, että varsinainen toiminta aloitettiin syksyllä heti lukuvuoden alussa, vaikka suunnittelulle ei ollut riittävästi aikaa edellisen

lukuvuoden lopussa. Käynnistymisvaiheen ajoituessa syksyyn suunnittelu- mahdollisuudet jäivät vähäisiksi. Esimerkiksi opettajien työnjako oli usein tehty niin, ettei väljyyttä työpanoksessa ja aikaa yhteisiin neuvonpitoihin oikein löytynyt. Erilaisten tukitoimien ja resurssien suunnittelu sekä toteutuksesta päättäminen kannattaakin tehdä jo keväällä seuraavaa lukuvuotta varten, koska kesken lukuvuoden resurssien jako ja työjärjestyksen muuttaminen on hankalampaa.

Oikeiden henkilöiden saaminen oikeille paikoille oli hankkeiden tavoitteiden toteutumisen kannalta olennainen asia. Joissakin projekteissa työtä vaikeutti opettajien vaihtuminen. Sopivia henkilöitä ei aina löytynyt hoitamaan vapaana olevia tehtäviä tai resurssit eivät antaneet mahdollisuutta sellaisten palkkaamiseen. Esimerkiksi ideariihi olisi eräässä projektissa tarvinnut vastuullisen vetäjän ja sellaisen palkkaamiseen ei ollut mahdollisuutta. Hankkeen muut työntekijät eivät ehtineet käynnistää tätä toimintaa. Ideariihi olisi ollut hyvien käytäntöjen levittämisen kanava oppilaitoksessa.

Projektit aiheuttivat lukuisia palaverieja ja kokouksia eri osallistujille. Etenkin opettajat kokivat joissakin projekteissa tämän tyyppisen työn häiritsevän liikaa heidän päätoimeaan. Ilman rehtorien ja johdon tukea projektit eivät olisi voineet toteutua. Työnohjaukseen olisi monessa projektissa pitänyt resursoida erikseen. Työyhteisön sitouttamiseen olisi pitänyt useinkin käyttää enemmän aikaa mm. tiedottamisen sekä kouluttamisen keinoin. Vaikka ongelmaksi koettiin se, että opettajilla oli niin paljon vakituisia opetustunteja eikä projektityöskentelyyn tahtonut jäädä aikaa, projektityö haluttiin kuitenkin useimmiten teettää vakinaisella henkilökunnalla, jolloin tietotaito jäi oppilaitokseen projektin päättyttyä.

Projektin hallinnointiin olisi toisinaan pitänyt resursoida enemmän. Joskus saattoi syntyä ristiriitatilanteita työskennellessä samanaikaisesti itsenäisesti projektissa ja hallinnollisesti opetusalojohtajien alaisuudessa. Toisaalta ESR-projektien hallintokulut haluttiin pitää matalana, jotta resurssit voitiin kohdentaa opiskelijoiden hyödyksi eikä byrokratian ylläpitoon. Projektin vastuuhenkilöillä ei aina ollut resursoitua aikaa projektiin, vaan joskus tehtävät hoidettiin oman työn ohella. Tästä johtuva aikapula tuotti välillä ongelmia. Projektin vetäjälle pitäisi aina varata erillinen resurssi.

Muutamit projektit ajautuivat käytännön tarpeista johtuen paikkaamaan opiskelijoiden rästiin jääneitä opintoja eivätkä ehtineet projektin puitteissa muuttaa toimintaa ennaltaehkäiseväksi. Esimerkiksi erityisoppilaitokseen perustetun Rästi-Tuvan tarve oli yllättävän suuri. Haasteeseen ei pystytty täysin vastaamaan ja tukemaan kaikkia tarvitsijoita. Ennaltaehkäisevästä työstä jouduttiin tässä tapauksessa luopumaan ja keskittymään opiskelijoiden rästien suorittamiseen ja tukemaan heidän arjenhallintaansa.

Yhtenä häiritsevästä tekijänä pidettiin muutamassa projektissa fyysisiä tilaresursseja. Joillakin projekteilla ei ollut omaa vapaata tilaa työhuoneita lukuun ottamatta tai tilat olivat olleet ahtaita. Osalle vetäjistä rauhallisen työhuoneen puuttuminen oli aiheuttanut ongelmia esimerkiksi opiskelijan henkilökohtaisessa ohjaamisessa.

2.2.3 Projektityöntekijöiden ja opettajien väsyminen

Projektityöntekijöitä uuvutti ESR-projekteille tyyppinen hyvin tarkka ja raskaaksikin koettu projektihallinto. Projektien raportointiin ei aina osattu varata riittävästi aikaa ja resursseja.

Erityisesti projektinvetäjälle projektihallinto aiheutti usein liian suuren työtaakan. Taloushallinnon ammattilaisia olisi tarvittu vastaamaan mm. maksatushakemusten tekemisistä.

Työ ongelmaisten nuorten parissa koettiin usein raskaaksi, mikä uuvutti ja joskus turhautti kehittämistyötä tehneitä projektityöntekijöitä ja oman työnsä ohella kehittämistyöhön osallistuneita opettajia. Yhden projektityöntekijän vetämä projekti on usein liian suuri haaste vetäjälleen, joten työparin olemassa olo koettiin vähimmäisvaatimuksena ja työparin kanssa toteutettava projekti koettiin parempana

Usein olisi tarvittu työnohjausta, mutta jos sitä ei ollut, töitä saatettiin tehdä tyhjäkäynnillä pitkäänkin. Vaikka yhteistyötä olisi useiden eri ammattialojen ihmisten kanssa, tulisi huolehtia riittävästä kehityskeskustelusta myös kollegoiden kanssa. Työnohjaus auttaisi opettajia ja ohjaajia ottamaan käyttöön omat kykynsä, käyttämään tehokkaammin ammatitaitoaan ja selviytymään työssä eteen tulevista haasteista. Se auttaisi työntekijöitä jaksamaan työssään paremmin ja näin välttääsiin loppuun palamiselta. Työnohjauksesta ja kollegoiden tapaamisista sekä yhteisistä koulutustilaisuuksista on koettu olleen paljon apua silloin, kun niitä on ollut saatavilla.

Työpajoissa toiminta perustui pitkälti opettajien henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, työskentelymetodeihin ja aikaresursseihin. Koska toiminta on kovin henkilöitynyttä opettajan persoonaan, saattavat opettajan voimavarat ja jaksaminen nousta kynnyskysymykseksi. Ongelmia saattaa syntyä, jos opettaja ei osaa tehdä rajanvetoa siihen, milloin opiskelijan tulisi itse antaa kohdata ongelmansa. Toisinaan pitää myös pystyä hyväksymään se, ettei kaikkia opiskelijoita voi aina auttaa. Eräässä projektissa muutama opettaja luopui ohjaustoiminnasta, mutta heidän tilalleen saatiin entistä innokkaampia opettajia.

Yhdessä projektissa ongelmana oli aluksi ohjaustoimintaan sidottujen opettajien suuri työmäärä. Ongelma ratkesi, kun ohjausresurssi jaettiin useammalle alan opettajalle ja samalla opettajien sitoutuminen toimintaan kasvoi. Toisessa projektissa ongelmana puolestaan oli molempien projektityöntekijöiden sairastuminen useiden kuukausien ajaksi samaan aikaan, mikä hankaloitti suuresti projektin etenemistä.

Joidenkin opettajien sitoutumattomuus projektin työmuotoihin oli aiheuttanut ongelmia. Myös oppilaitoksen johdon osittain ristiriitainen suhtautuminen erääseen projektiin koettiin ongelmaksi. Aloitusvaiheeseen tulisikin satsata voimavaroja runsaasti. Projekti pitäisi "myydä" organisaatioon välttämättömänä ja kaikkia hyödyttävänä innovaationa, jolloin kaikkien toimijoiden sitoutuminen projektin kehittämisiin asioihin kasvaisi merkittävästi.

2.2.4 Palautteen vähyys

Palautteen saaminen projektin eri vaiheessa koettiin tärkeäksi. Joissakin projekteissa olisi kaivattu Opetushallitukselta suoraa palautetta heidän omasta projektistaan. Toisissa projekteissa kuitenkin kiiteltiin sitä, että Opetushallitukselta saatu tuki oli ollut riittävää ja apua oli saatu aina pyydettyä.

Joissakin projekteissa koettiin, että järjestetyt projektien esittelytilaisuudet eivät kuitenkaan riittäneet antamaan palautetta siihen asti tehdystä työstä. Järjestetyt yhteistilaisuudet koettiin muutoin onnistuneiksi tapahtumiksi, joissa oli mahdollisuus tutustua toisiin projekteihin ja luoda yhteistyöverkostoja muihin toimijoihin. Palaute omasta tekemisestä jäi kuitenkin vähäiseksi. Jotta jokaisesta projektista olisi ehditty sanoa edes muutama asia projektin kehittämiseksi yhteisten seminaarien ja tapaamisten aikana, osallistujajoukko

olisi esimerkiksi voitu jakaa kahteen tai kolmeen pienempään osaan. Näin jokaiselle projektille olisi jäänyt enemmän aikaa, kuulijat olisivat jaksaneet kuunnella esityksiä ja saada niistä virikkeitä omaan työhönsä ja näin myös palautteen antamiseen olisi jäänyt aikaa.

Opetushallituksen projekteille kohdennetuissa seminaareissa hyväksi koettiin se, että niissä oli mahdollisuus kuulla toisten projektien toimintatavoista ja ongelmista, ja että projekteissa toimivat henkilöt tulivat tutuiksi. Lisäksi loppuseminaarin yhteydessä tehdyt yhteenvedot oman projektin tuloksista avasivat näkemään omaa toimintaa hieman syvemmin. Nämä kysymykset olisivat kuitenkin voineet olla annettuna projektille heti alussa, koska ne olisivat olleet hyviä itsearviointia ohjaavia kysymyksiä. Erään projektin mielestä Opetushallituksen järjestämä itsearviointikoulutuspäivä oli projektin arvioinnin kannalta hyvin vieras, eivätkä he olleet saaneet sieltä eväitä oman projektin arvioinnin tekemiseen.

Tiiviisti yhteistyötä tehneiden projektien välille saattoi syntyä luottamuksellinen suhde, jossa toisille voitiin antaa palautetta tai ainakin kertoa omista onnistuneista ja epäonnistuneista kokeiluista, joista toisessa projektissa voitiin oppia jotakin. Todettiin, että kaikkea ei kannata itse lähteä kokeilemaan. Toistenkin kokeiluista ja tekemisistä voi oppia paljon. Hyvät käytännöt kannattaa tietenkin vielä eteenpäin, mikä näiden kaikkien projektien yhteinen tavoite onkin.

2.2.5 Tiedottamisen vähyys

Vaikka tiedottamista oli tehty, koettiin se usein liian vähäiseksi. Todettiin, että projektin toiminnasta pitää tiedottaa organisaation sisällä erittäin runsaasti, jotta se olisi tuttu kaikille, ja että sitä kohtaan tunnettaisiin kiinnostusta. Asioita täytyy toistaa usein, jotta tieto menisi perille. Itsestään selvää pitäisi olla johdon täysi tuki, jolloin pysyvien käytäntöjen siirtäminen koulun toimintaan olisi ylipäänsä mahdollista.

Oppilaitoksen sisällä projektista tiedottamisen olisi useinkin pitänyt olla runsaampaa ja projektia suunniteltaessa olisi kannattanut tehdä sisäinen markkinointisuunnitelma. Joissakin projekteissa koettiin, että sisäinen tiedotus oli puutteellista eikä tieto levinnyt riittävästi. Aktiivisemmalla tiedottamisella ja mahdollisilla etukäteiskyselyillä, jolloin opettajat olisivat voineet osallistua enemmän projektin suunnitteluun, olisi voitu edistää koko projektin etenemistä ja oppilaitoksen kehittämismyönteisempää ilmapiiriä.

Jossakin projektissa tiedottaminen koettiin ongelmaksi, koska aina tahtoi jäädä joku taho pois, jolle esimerkiksi unohdettiin tiedottaa opiskelijan siirtymisestä projektiin. Koteihin suunnattavaa informaatiota olisi joidenkin projektien mukaan voinut olla enemmän. Projektista olisi ollut hyvä tehdä pieni esitelehtinen, jota ei kuitenkaan kaikissa projekteissa ehditty tehdä. Lehtinen olisi ollut hyvä keino kertoa mm. työnantajille ja muille yhteistyötahoille projektin tarkoituksesta ja tavoitteista.

2.2.6 Projektien hallinnointi

Nämä projektit olivat ensimmäisiä mittavia ESR-projekteja eräissä oppilaitoksissa ja erilaiset raportointikäytännöt tuottivat enemmän työtä kuin mihin oli alun perin varauduttu ja resursoitu. Erilaiset raportit, kyselyt ja maksatushakemuksiin ja kirjanpitoon liittyvät asiat työllistivät joidenkin mielestä kohtuuttomasti, mutta niiden ymmärrettiin kuuluvan ESR-hankkeiden luonteeseen.

Joissakin projekteissa oli keskusteltu siitä, kannattaisiko projektirahoituksesta lohkaista rahaa enemmän projektihallintoon. Silloin voitaisiin palkata henkilö vastaamaan maksatushakemusten täyttämistä, kirjanpidossa vaadittavista erityisjärjestelyistä ja muusta raportoinnista. Osaamisen keskittäminen sillä alueella vapauttaisi opettajat ja ohjaushenkilöstön oman työnsä tekemiseen.

Projektien hallinnointiin liittyen maksatukset olisi jatkossa hyvä ajoittaa niin, että edellinen olisi tuloutunut ennen kuin tehdään seuraava maksatushakemus. Projektin aikana täytyi tehdä useampia projektihakemuksia. Raportteihin ja uusiin hakemuksiin meni resursseja, joka oli pois arkityöstä. Palautteen saanti oli niukkaa väli- ym. raporteista. Määrällisten raporttien kokoamista hankaloitti se, ettei niiden ohjeistus ollut yksiselitteinen ja että seurattavat asiat muuttuivat projektin aikana. Määrällisen seurannan teko olisi syytä ohjeistaa tarkasti ja yksiselitteisesti heti projektin alkaessa.

Esimerkiksi Hämeenlinnassa projektin toiminta pääsi käynnistymään hiukan viiveellä rahoituspäätöksen viipymisen seurauksena. Projektisuunnitelma oli tarkasti mietitty tavoitteiden ja toimintojen osalta, mutta kokemattomuus ison projektin hallinnoinnin työllistävyydestä yllätti. Kustannussuunnitelmassa ei oltu varattu sihteeripalveluja, joita olisi kipeästi kaivattu erilaisissa projektin dokumentoinneissa. Tästä aiheutui vetäjälle töiden ruuhkautumista ja suunnitelmien kehittämiseen tarvittavan ajan vähyttä. Espoossa projektia koordinoi yksi opettaja kaksi lukukautta ja projektista vastasi oppilaitoksen rehtori. Tämän jälkeen todettiin, että projektin hallinta ei onnistu ammattiopettajalta oman työn ohessa ja projektin hallinto jouduttiin organisoimaan uudelleen. Uudeksi projektikoordinaattoriksi valittiin henkilö, joka ei ollut mukana projektin suunnittelueikä käynnistysvaiheessa, mikä hidasti projektin toteutumista siirtymävaiheen aikana.

2.2.7 Ohjausryhmän selkiytymätön rooli

EU -rahoitteisten projektien ohjausryhmän rooli ja toiminta olivat joissakin projekteissa kaiken aikaa epäselviä. Ohjausryhmän toiminta saattoi jäädä osin vajavaiseksi, jos kaikki sen jäsenet eivät voineet osallistua kokouksiin omien työesteiden takia. Koettiin, että ohjausryhmä ei aina tukenut parhaalla mahdollisella tavalla projektin toimintaa. Usein toivottiin, että ohjausryhmällä olisi pitänyt olla aktiivisempi ote ja valtuudet projektin kehittämiseen ja sen toiminnan edistämiseen.

Ohjausryhmiin valittujen edustajien tausta vaihteli projekteittain. Jossakin projektissa ohjausryhmä koostui ammattioppilaitoksen eri yksiköitä edustavista henkilöistä ja toisinaan ammattioppilaitoksen ulkopuolisista asiantuntijoista. Ohjausryhmän selkiytymättömästä roolista kertoo muun muassa se, että joissakin projekteissa olisi kaivattu oppilaitoksen sisäistä ohjausryhmää, mutta jossakin toisessa projektissa arveltiin, että parempi vaihtoehto olisi saattanut olla ammattiopiston ulkopuolisista asiantuntijoista koostuva ohjausryhmä.

Projektin toimivuuden kannalta on tärkeää, että sillä on asiantunteva ja aktiivinen ohjausryhmä. Pelkät nimet paperilla eivät edistä projektin eteenpäin viemistä. Tuloksen aikaan saamiseksi ohjausryhmällä on oltava rohkeutta ottaa kantaa projektin asioihin ja kannustaa sen toimijoita vaativassa kehittämistyössä.

2.2.8 Muita ongelmia

Projektien aikana saattoi ilmentyä hyvin monen tyyppisiä haasteellisia tilanteita tai ongelmia.

Esimerkiksi Kiipulan ammattiopiston projekti käynnistyi samaan aikaan, kun oppilaitokset yhdistyivät. Yhtenäisen oppilaitoksen rakentaminen ja yhteisen toimintakulttuurin luominen hankaloittivat projektin toimintaa erityisesti alkuvaiheessa. Projekti oli kuitenkin osaltaan edesauttamassa ammattiopiston yhtenäistämistä.

Kotkan ammatillisen koulutuskeskuksen projektissa oli alun perin liian monta tavoitetta. Verkko-opetuksen kehittämis- ja suunnittelutyö osoittautui aikaa vieväksi ja työlääksi ja vei ennakoitua suuremman roolin projektissa, jolloin opiskelijahuoltoon liittyviä tavoitteita jouduttiin karsimaan rajaamalla kohderyhmää.

Salossa opiskelijoille tarkoitettu vuoden kestävä valmentavan koulutuksen ryhmä ei koskaan toiminut kunnolla, koska sinne ohjautunut joukko oli niin heterogeenista, että heille ei löytynyt mitään yhteistä. Opiskelijat hajaantuivat lyhyen ajan kuluessa kukin kartoittamaan omia kiinnostuksen kohteitaan joko työelämässä tai koulutuksen parissa.

Eräässä projektissa havaittiin, että ainakin sen alueen peruskoulujen opettajat tuntevat hyvin huonosti ammatillisen koulutuksen kenttää ja mahdollisuuksia. Projektin avulla alettiin houkutella perusasteen toimijoita yhteistyöhön. Asenteiden muuttumisen tasapuoliseksi lukion ja ammatillisen väylän osalta koettiin kuitenkin olevan vielä aluillaan.

Jos projektiin oli ohjattu opiskelijoita lähinnä opettajien toimesta, projektin "asiakkuus" saatettiin kokea negatiiviseksi ja leimaavaksi asiaksi. Eräässä projektissa ongelmaksi koettiin opiskelijoiden perheiden antaman tuen riittämättömyys. Eräässä toisessa projektissa osa osallistujista vastusti työyhteisökoulutusta eikä kokenut sitä itselleen tarpeellisena.

PROJEKTIKOKEILUT AMMATILLISEEN KOULUTUKSEEN AKTIVOINNISSA

Useissa projekteissa peruskoulun oppilaille järjestettiin ammatilliseen koulutukseen aktiivisia tilanteita. Myös peruskoulun opinto-ohjaajia ja erityisopettajia aktivoitiin tutustumaan ammatilliseen koulutukseen. Jossakin oppilaitoksessa eri ammattialojen opiskelijat ja opinto-ohjaaja suunnittelivat ja toteuttivat yhdessä työpajakokonaisuuksia, joissa tavoitteena oli esitellä ammatillista koulutusta uusien menetelmin. Ammattikoulun opiskelijat veivät materiaalit ja tarvikkeet mukanaan peruskouluun ja teettivät perusasteen oppilailla toiminnallisia harjoituksia, joihin kytkeytyi kuhunkin ammattialaan liittyviä asioita.

Esimerkiksi Espoossa peruskoulujen oppilaille, opinto-ohjaajille ja teknisen työn opettajille järjestettiin toiminnallisia tutustumispäiviä. Ammattioppilaitoksen opettajien ja opiskelijoiden johdolla tutustujat hitsasivat, tekivät sähkötöitä ja muita opiskelijoiden harjoituksia. Osa peruskoulun oppilaita oli myös pidemmällä tutustumisjaksolla (1-2 viikkoa) ja muutamille järjestettiin TET-jakso oppilaitoksen yhteistyöyrityksessä. Lisäksi ammattioppilaitoksen henkilökuntaa osallistui peruskoulujen järjestämiin vanhempainiltoihin ja myös ammattikoululla järjestettiin vanhempainiltoja peruskoululaisten vanhemmille.

Koulutuskeskus Salpauksessa käynnistettiin ennakoiva yhteistyö peruskoulujen kanssa "riskinuorten" tunnistamiseksi ja nivelvaiheen yhteistyön parantamiseksi. Siellä kokeiltiin kahden päivän pituista ammatillista TET-jaksoa, johon osallistui 14 erityiskoulujen oppilasta. Suupohjan ammatti-instituutissa järjestettiin uravalintaohjausta, koulutusaloihin tutustumista yhteistyössä yhteiskoulun kanssa "Suuntana ammattiopinnot" -kurssin avulla. Yhteistyö erityiskoulun kanssa uravalintaohjauksessa aloitettiin ja sitä jatketaan. Ammatillisten valintojen suhteellinen osuus ikäluokasta lisääntyi projektin aikana.

Salossa opiskelijoilla oli mahdollisuus käydä alueen ammatillisissa oppilaitoksissa koulutuskokeiluissa, joiden avulla nuorilla on mahdollisuus välttää toistuva väärä alavalinta tai vahvistaa päätöstään suunnittelemastaan alan vaihdosta. Tärkeää on saada nuorelle realistinen kuva eri koulutusaloista ja hänen omista mahdollisuuksistaan päästä toivomalleen alalle. Perusasteen oppilaille on tarjottu mahdollisuus tutustua TET-jaksojen aikana ammatillisten oppilaitosten eri koulutusaloille. Koulutuskokeiluilla pystytään vahvistamaan oppilaan omaa suunnitelmaa tai ohjaamaan hänet muihin valintoihin.

Hämeenlinnassa Supra-kerhon tavoitteena oli aktivoida peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisia peruskoulun loppuun suorittamiseen, oman arjen parempaan hallintaan ja jatko-opintopaikan miettimiseen. Käytännössä kerhoihin valikoitui opiskelijoita, jotka olivat erityistä tukea vailla. Kerhotoiminnan vetäjiä peruskouluissa olivat opinto-ohjaaja, erityisopettaja, teknisen työn opettaja ja kunnan nuoriso-ohjaaja.

Kerhojen ohjelma koostui peruskoululla olleista kerhotunneista, vapaa-ajan kokoontumisista ja ammatillisista kerhotunneista. Ammatillisten tuntien tavoite oli tutustuttaa peruskoululaiset omakohtaisen kokeilun avulla eri ammattialoihin. Kerhot pidettiin vaihtelevin

tavoin, mutta yhteistä oli säännöllisyys, kaikkiin ammattialoihin tutustuminen, ohjauksellisuus ja oppilaiden itse tekemät harjoitustyöt. Kerhoihin liittyi myös verkostotoimintaa työvoimatoimiston ammatinvalintaohjauksen urasuunnittelun, nuoriso-ohjauksen, sosiaalitoimen perhetyön ja työelämän yritysten kanssa.

Salossa 9.-luokkalaisille tarjottiin mahdollisuus osallistua muutamilla aloilla järjestettävään kerhotoimintaan. Kerhon tarkoituksena oli auttaa peruskoululaisia ammatinvalinnassa ja tutustuttaa heitä ammatillisten oppilaitosten toimintaan. Kerhot oli ensisijaisesti tarkoitettu niille oppilaille, joilla oli vaikeuksia ammatinvalinnassaan ja joilla oli ollut suuri riski jäädä yhteisvalinnan ulkopuolelle. Kokeilujen myötä todettiin, että kerhotoiminta pitäisi toteuttaa kouluajan ulkopuolella yhteistyössä esimerkiksi perusasteen teknisen työn opettajan kanssa. Nyt kerhotoiminta toteutettiin koulupäivien aikana, jolloin niistä kertyi perusasteen puolella poissaoloja, mitkä eivät ole suotavia heikoimmille opiskelijoille.

4 PROJEKTIKOKEILUT KESKEYTTÄMISEN EHKÄISEMISEKSI

4.1. Opintojen tärkeä aloitusvaihe

4.1.1 Saattaenvaihto

Saattaenvaihdon ja nivelvaiheen yhteistyön avulla tunnistetaan erityisen tuen tarvitsijat. Joissakin ammatillisissa oppilaitoksissa otettiin käyttöön lomakkeita, joiden välityksellä voidaan siirtää tietoa peruskoulun ja ammatillisen oppilaitoksen välillä. Näitä tiedonsiirtolomakkeita on saatavana käyttöön. Joissakin paikoissa pidetään myös yhteisiä kokouksia peruskoulun ja ammatillisen oppilaitoksen välillä, joissa saattaenvaihtotilanteita käsitellään. Esimerkiksi Salossa saattaenvaihtotilaisuudet ovat siirtyneet normaaliksi käytännöksi.

Turun ammatti-instituutissa kehitetyn Taiuran tarkoituksena oli luoda toimiva tiedonsiirto- ja tukipalveluverkosto perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen nivelvaiheeseen. Peruskoululaisille annettiin tietoa ammatillisesta koulutuksesta, esiteltiin eri ammattialojen koulutusta ja tarjottiin mahdollisuutta päästä tutustumaan ammatilliseen koulutukseen käytännössä. Oppilaille tarjottiin mahdollisuus vieraillla joko luokittain tai pienryhmissä koulun tiloihin ja eri ammattialoihin. Lisäksi oli mahdollisuus päästä tutustumaan opetukseen yhdeksi tai useammaksi päiväksi.

Riihimäellä kehitettiin ammattikymppimalli sellaisille opiskelijoille, jotka ovat jääneet ilman koulutuspaikkaa tai joille tarjottava koulutuspaikka ei lainkaan vastaa heidän koulutustoivettaan. Ammattikymppi oli opiskelijalle lukuvuoden mittainen projekti, jonka keskeisimpänä tavoitteena oli löytää opiskelijan oma henkilökohtainen sisäinen motivaatio koulutukseen hakeutumiseen. Motivaatiota etsittiin järjestämällä opiskelijalle työpaikkaopintoja, tutustumisjaksoja toisen asteen koulutustarjontaan sekä mahdollisuuksia opiskella peruskoulun aineita tavoitteena päättötodistuksen arvosanojen nosto ja sitä kautta parempi mahdollisuus päästä yhteisvalinnassa haluamalleen linjalle.

4.1.2 Toisiin tutustuminen ja ryhmäytyminen

Opinnot keskeytetään useimmiten ensimmäisen lukukauden aikana, joten opiskelun alkuun tulisi panostaa paljon. Ohjattu ryhmäytymispäivän vietto oppilaitoksen ulkopuolella opintojen alussa parantaa luokan opiskelijoiden tutustumista toisiinsa ja luokanvalvojuihinsa. Rento, luonnossa yhdessä tekeminen saa hiljaisemmatkin opiskelijat avautumaan jossain vaiheessa ja osallistumaan toimintaan.

Keski-Uudellamaalla opiskelijoille opintojen aloitukseen kehitettiin ryhmäytymisohjelma, joka eri tavoin painotettuna jatkuu läpi opiskelijan opintojen. Ryhmäytymisohjelmaan osallistui myös kaupungin ja seurakunnan nuorisotyön ohjaajia. Siinä on järjestetty aloittaville ryhmille toiminnallinen iltapäivä ja ns. orientoiva jakso, seikkailupohjainen vuorokausi luonnossa, kuraattorin 2-3 kertaa lukuvuodessa pitämät ryhmäytymistunnit sekä aloittavat ryhmät ovat järjestäneet toimintailtapäivän oppilaitoksen muille opiskelijoille. Myös koulutuskeskus Salpauksessa tutustuttiin ryhmädynamiikan merkitykseen ja rakennettiin malleja ryhmäytymispäivien toteuttamiseen.

Ohjauksen tarve on etenkin opintojen alkuvaiheessa havaittu suureksi. Projektien myötä tukea enemmän tarvitsevat ovat saaneet kaipaamaansa lisäohjausta. Myös motivoituneet ja lahjakkaat opiskelijat vaativat ohjausta keskitason opiskelijaa enemmän varsinkin opintojen alussa. Toisiinkin tutustuminen helpottaa opiskelijoiden tuen tarpeen tunnistamisessa ja auttaa tuen antamista. Ohjauksen puuttuessa vaarana on turhautuminen ja sitä kautta poissaolot opetuksesta ja myöhemmin jopa opintojen keskeyttäminen.

Tampereella yksi parhaita aikaansaannoksia oli tutor-toiminnan kehittäminen. Tutor-koulutuksen saaneet opiskelijat auttavat apua tarvitsevia ja kokevat olevansa hyödyksi muille, mikä vahvistaa heidän minäkuvaansa ja ammatillista kasvuaan. Opiskelijatutor-toiminta on helpottanut ryhmäytymistä.

4.1.3 Alkuhaastattelut ja alkutestit

Joissakin oppilaitoksissa aloittaville opiskelijoille tehdään alkuhaastattelu, mikä helpottaa opiskelijoihin tutustumista. Haastattelut auttavat kartoittamaan tukea tarvitsevat opiskelijat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Esimerkiksi Jyväskylässä aloittaville ryhmille on alettu pitää orientaatio-opintoviikkoa, joka sisältää luokanvalvojan tekemän alkuhaastattelun.

Useissa ammatillisissa oppilaitoksissa on otettu käyttöön alkutestit. Esimerkiksi Helsingissä ja Salossa aloittaville ryhmille tehdään alkukartoitukset, joilla kerätään tietoa opiskelijoiden valmiuksista suoritua opinnoissaan äidinkielessä, matematiikassa ja ammatillisissa aineissa. Haukiputaalla testien pohjalta laaditaan opiskelijoille henkilökohtaiset palautteet.

Porissa tehdyt äidinkielen testien tulokset osoittivat opiskelijoilla olevan runsaasti vaikeuksia. Noin 30 %:lla tulos oli heikko oikeinkirjoituksessa, 40 %:lla lukutekniikassa ja 15 %:lla luetun ymmärtämisessä. Äidinkielen vaikeudet näyttivät olevan huomattavasti yleisimpiä ns. poikavaltaisissa oppilaitoksissa. Matematiikan testit osoittivat, että 15–20 %:lla opiskelijoista oli huomattavia matematiikan oppimisvaikeuksia. Projektin edetessä kävi selväksi, että äidinkielen ja matematiikan tukeminen edesauttaa opiskelijaa myös ammatillisten aineiden opiskelussa.

Porissa kokeiltiin tukimuotona Matematiikka-Helppiä, jonka tavoitteena oli parantaa opiskelijoiden matematiikan valmiuksia heti opiskelujen alussa. Opiskelijat harjoittelivat matematiikan taitoja 3-5 opiskelijan pienryhmissä. Opiskelussa käytettiin monipuolista opiskelumateriaalia, mm. soveltuvia ATK-opetusohjelmia. Suuri osa tuettuun opetukseen osallistuneista opiskelijoista sai myöhemmin matematiikan opinnoissa hyväksytyt arvosanan. Lisäksi Porissa kokeiltiin Äidinkieli-Helppiä, jonka tavoitteena oli parantaa opiskelijoiden oppimisvalmiuksia ja viestinnällisiä taitoja. Äidinkielen taitojen karttuessa opiskelijoiden opiskelumotivaatio parani ja suurin osa palasi takaisin luokkaopetukseen.

Myös Seinäjoella lukemisen ja kirjoittamisen valmiuksien vahvistaminen osoittautui erittäin tehokkaaksi tukimuodoksi, koska ne auttavat opiskelijaa selviytymään kaikissa muissakin aineissa. Uusia menetelmiä kehitettiin myös oppimaan oppimisen valmiuksien parantamiseen. Orientaatioviikon ja lähtötasotestien avulla pystytään paremmin muodostamaan apua tarvitseville opiskelijoille toimivat ryhmät.

4.2 Opettajien koulutus kohtaamaan erilainen opiskelija

4.2.1 Koulutuspäivät, luennot ja opinnot

Opettajien valmiuksia kohdata oppilaitokseen tulevat nuoret ja etenkin erilaiset ja ongelmaiset nuoret parannettiin, esimerkiksi Turussa, toteuttamalla "Nuorten kohtaaminen" -koulutus, joka oli suunnattu luokanopettajille ja tutoropettajille.

Kotkassa opettajille järjestettyyn pedagogiseen koulutukseen osallistui n. 50 opettajaa. Koulutustarjottimen aiheet suunnattiin opettajille tehdyn kyselyn perusteella ja osallistuminen tapahtui omien kiinnostusten pohjalta. Vapaaehtoinen osallistuminen loi myönteisiä edellytyksiä kuten motivaatiota ja sitoutumista opetuksen kehittämiseen. Opetusmenetelmien kehittämistä on tarkoitus jatkaa pitempikestoisena prosessina. Keski-Uudellamaalla työyhteisöllinen koulutus lisäsi avoimuutta, asioista keskustelua ja kehittämismyönteisempää ilmapiiriä.

Salossa opettajilla oli mahdollisuus osallistua 5:n opintoviikon erityispedagogiikan koulutukseen. Koulutus tarjosi eväitä kohdata erilaisia opiskelijoita ja antoi vinkkejä erilaisten työmuotojen monipuolisempaan käyttöön sekä arviointiin. Lisäksi perinteeksi muodostui koulutuspäivä, jossa oppilashuollolliset toimenpiteet ovat pääosassa.

Oulussa henkilöstöllä oli mahdollisuus osallistua auttamisvalmiuksien kehittämistä edistäviin tilaisuuksiin, esimerkkinä Erilaisen oppijan ohjaus ja opetus ammatillisessa oppilaitoksessa -koulutus, jonka tavoitteena oli antaa tietoja, taitoja ja välineitä erilaisuuden kohtaamiseen ammatillisessa koulutuksessa. Koulutuksessa perehdyttiin häiriintyneen käyttäytymisen taustoihin ja luokitteluun sekä erilaisiin vaihtoehtoihin toimintamalleihin uusimman tutkimuksen valossa.

4.2.2 Monipuoliset opetusmenetelmät

Erilaiset opiskelijat tarvitsevat erilaisia opetusmenetelmiä, jotta he kykenisivät oppimaan heille sopivalla tavalla. Haukiputaalla kokeiltiin oppimistyylikartoitusten tekemistä mahdollisimman monelle erityisopiskelijalle, jotta saataisiin selville, mikä olisi heille tyyppillinen tapa oppia.

Samanaikaisopetuksesta saatiin usein hyviä kokemuksia. Opintojen aloitusvaiheessa samanaikaisopetus antaa opettajille enemmän aikaa henkilökohtaiseen ohjaukseen sekä luokanvalvojan ja opiskelijan välisiin kahdenkeskisiin keskusteluihin. Esimerkiksi Turussa samanaikaisopetus nousi merkittävimmäksi tuen järjestämismuodoksi, kun opettajat tulivat tietoiseksi tästä työmuodosta.

Hämeenlinnassa kokeiltiin ammatillisten ohjaajien antamaa yksilöllistä ohjausta. Ammatillisilla ohjaajilla tarkoitetaan ammatillisen peruskoulutuksen saaneita, alan työelämässä toimineita, nuorehkoja ja nuorten ohjaamisesta kiinnostuneita ammattilaisia. Ammatillisen ohjaajan avulla ammatillisen koulutuksen opettajalle tarjoutuu mahdollisuus myös samanaikaisohjauksen toteuttamiseen ja opettajan uraa harkitsevalle ohjaajalle tilaisuus pohtia opettajuutta kokeneen opettajan kanssa.

Tampereella tiimiopettaja on omalla ammattialallaan toimiva opettaja, jolle on resursoitu aikaa opiskelijoiden tukitoimiin. Tiimiopettaja voi toimia mm. kakkosopettajana, tukiopettajana, samanaikaisopettajana ja muuten tukihenkilönä.

Suupohjan ammatti-instituutissa kokeiltiin työparioppimista, jossa huomattiin, että onnistunut parinvalinta on tärkeää. Havaittiin, että ns. hyvä ja heikko oppilas parina ei ole hyvä ratkaisu, koska hyvä tekee kaiken ja heikko "luuseroi". Eritaso-opetusta kokeiltaessa havaittiin, että ainakin matematiikan opetuksessa eritasoisiin ryhmiin jako parantaa oppimistuloksia.

Seinäjoella kehitetyn mallin mukaan yksittäinen opiskelija voidaan työvaltaisessa opetuksessa sijoittaa teoriaopetuksen ajaksi joko rinnakkaisryhmän työnopetukseen tai klinikkaopettajan, ammattimiehen tai kouluavustajan ohjaukseen.

Hämeenlinnassa ja Helsingissä kehitettiin yhteisten aineiden opetuksen integrointia ammatillisiin aineisiin. Siinä matematiikkaa ja kieliä tarkastellaan osana ammatinoppimisprosessia. Toiminta on saanut hyvän vastaanoton opiskelijoiden keskuudessa.

Opetusalan koulutuskeskuksessa kokeiltiin korjaavan opetuksen mallia, työanalyysia ja kehittämissyöskentelyä. Kognitiivisten prosessien korjaavasta opetuksesta saatujen tulosten perusteella voidaan todeta, että Instrumental Enrichment -harjoitusohjelman systemaattisella käyttämisellä on mahdollista parantaa opiskelijoiden oppimisvalmiuksia, ja sitä kautta vaikuttaa heidän oppimistuloksiinsa. Vaikutukset näkyvät ensimmäisenä impulsiivisuuden ja epäonnistumisen pelon vähenemisenä.

Helsingissä tukiovetusta ja laaja-alaista erityisopetusta annettiin yksilö- ja pienryhmäopetuksena yhteisissä aineissa sekä ammattiaineissa. Matematiikan opiskeluun tehtiin taitotaso-oppimateriaalit, sähkötekniikan opetusta pyrittiin antamaan selkokielellä ja myös lahjakkaille järjestettiin erilaisia tukikokeiluja.

Oulussa lukiovetuksella saatiin rohkaisevia tuloksia. Virheiden määrä vähentyi puoleen alkutilanteeseen verrattuna ja yksi maahanmuuttajaopiskelija sai päättötodistuksen tukitoimien avulla. Lukikartoituksen yhteydessä saatujen tietojen mukaan noin 40 %:lla kyseisen oppilaitoksen opiskelijoista on ollut tukiovetuksen tarve jo peruskoulussa, mutta on huomioitava, että tässä oppilaitoksessa lukemisvaikeuksisia opiskelijoita oli yli valtakunnallisen keskiarvon, joka tutkimusten mukaan on 20 – 25 %.

Kotkan ammatillisessa koulutuskeskuksessa laadittiin verkko-opintojaksot fysiikassa ja kemiassa, yhteiskunta- ja työelämä tiedossa, äidinkielessä sekä ruotsin ja englannin kielessä. Opintorästejä voi suorittaa näissä opinnoissa verkko-opintoina. Opettajien käyttöön on tuotettu verkko-opetuksen suunnittelun opas sekä opiskelijoille R5generation-oppimisympäristön käyttöopas. Projektin aikana laadittiin oppilaitoksen verkko-opetuksen verkkosivut ja verkko-opetuksen suunnittelutyön yhteistoiminnallinen työskentelymalli, jota jatketaan Nettiope-projektissa.

4.3 Ammatilliset pajat, pysäkit ja rästi-tuvat

Projektien yhteydessä on puhuttu muun muassa ammattipajoista, työpajoista ja innopajoista. Pajan käsite on kuitenkin selkiintymätön. Sillä voidaan tarkoittaa esimerkiksi fyysistä tilaa, jossa rästiin jääneitä opintoja voidaan suorittaa, mutta sillä voidaan tarkoittaa myös yleisesti ottaen oppilaitoksessa käyttöön otetut toiminnot opiskelijoiden tukemiseksi. (ks. esim. Päivänsalo 2002; Vehviläinen 2000, 2003) Jotkut projektit toimivat osana opiskelijahuoltoa. Opiskelijat saattoivat olla oman luokkansa jäseniä eikä erityistä tukea

tarvitsevista opiskelijoista koottu omaa ryhmää. Projektinomaisuutta haluttiin välttää alusta lähtien, pyrkimyksenä oli hyväksi todettavien toimintatapojen vakiinnuttaminen oppilaitoksen toimintaan.

Porissa pysäkki -toiminnan tavoitteena oli antaa opiskelijoille mahdollisuus pysähtyä miettimään eri vaihtoehtoja rauhassa pysyen oppilaitoksen kirjoilla. Tarkoitus oli helpottaa opintoalan vaihtajien tietä muihin opintoihin, auttaa opintonsa keskeyttäneitä suorittamaan tutkintonsa loppuun ja edistää opiskeluvaikeuksista kärsivien nuorten suoriutumista. Pysäkki -toiminnan avulla nuoria valmistui, siirtyi uudelle opintoalalle, jatkoi entisellä opintoalalla tai siirtyi hallitusti suoraan muiden, oppilaitoksen ulkopuolisten tahojen toimien piiriin. Yhteistyöverkoston avulla pystyttiin estämään nuorten "katoaminen" ja saatiin ohjattua heidät tarvittaessa nopeasti muiden viranomaisten toimien piiriin.

Kiipulan ammattiopiston erityisoppilaitokseen perustettu Rästi-Tupa tarjosi opiskelijoille mahdollisuuden onnistua rästiin jääneiden opintojen suorittamisessa. Rästi-Tupa miljöönä ja oppimisympäristönä oli enemmänkin olohuone ja kohtaamispaikka kuin perinteinen koululuokka. Rästi-Tuvalle "päästiin" ryhmänohjaajan tai opinto-ohjaajan lähetteellä mutta osa opiskelijoista hakeutui sinne myös oma-aloitteisesti. Opiskelijoiden määrää jouduttiin rajoittamaan, kun tilat ja resurssit tulivat vastaan. Suurin osa Rästi-Tuvan toimintaan osallistuneista opiskelijoista suoritti opintonsa loppuun omassa yksikössään. Rästi-Tuvan tarve osoittautui yllättävän suureksi. Haasteeseen ei pystytty täysin vastaamaan ja tukemaan kaikkia tarvitsijoita. Ennaltaehkäisevästä työstä jouduttiinkin luopumaan ja keskittymään opiskelijoiden rästien suorittamiseen ja tukemaan heidän arjenhallintaa.

Rästi-Tuvan rentoon ilmapiiriin ja sen opiskeluympäristöön oltiin tyytyväisiä myös Koulutuskeskus Salpauksen It's My Future -projektissa. Monille opiskelijoille julkiset epäonnistuneet opiskelutilanteet vaihtuivat yksilöllisiksi onnistuneiksi oppimiskokemuksiksi. Suoritusten arviointi tuotti opettajille kuitenkin ongelmia, koska Rästi-Tuvan henkilöstön ja opettajien yhteistyö arviointikriteerien yhteensovittamisessa ei kaikilta osin ollut riittävä.

Tampereella opiskelijat ovat voineet suorittaa rästejään, valmistautua kokeisiin ja saada lisäopetusta pääsääntöisesti omalla ajallaan Oppisopissa. Ohjausta ovat antaneet kaikille yhteisten aineiden opettajat vaihtelevin tuntimäärin.

Seinäjoella klinikassa olon tavoitteena oli saada ammattiaineiden nollasuoritukset poistettua ja saada opinnot lukusuunnitelman mukaiselle tasolle. Jaksot, joilta opiskelija oli pois, siirrettiin eteenpäin jopa neljännelle vuodelle.

Kotkassa hylätyt suoritukset dokumentoidaan jokaisen opintojakson jälkeen ja käsitellään yhteisissä palavereissa. Näin ehkäistään ja vähennetään turhien opintorästien syntymistä, roikkumista ja kasaantumista sekä korjaavien ylimääräisten tukitoimien tarvetta. Ylimääräisten iltaopintojen lisäksi kokeiltiin tukiryhmää niille opiskelijoille, jotka eivät saaneet opintojaan päätökseen kolmessa vuodessa. Tällainen neljännen vuoden tukiryhmä koettiin tärkeäksi viivästyneissä opinnoissa mm. ryhmään kuulumisen näkökulmasta ja henkilökohtaisen ohjauksen vuoksi.

Joissakin oppilaitoksissa ns. välivaiheen ohjelmat, esimerkiksi Ammattiala hukassa, Ala tiedossa -pääsy ongelmallinen ja Opiskelumotivaatio hukassa, olivat tarjolla kaikille ammattikoulun keskeyttämistä harkitseville opiskelijoille. Ohjelman avulla otettiin lisäaikaa, etsittiin motivoivaa opiskeltavaa alaa, parannettiin peruskouluarvosanoja sekä tarjottiin tukea opiskeluun ja vapaa-aikaan.

4.4 Moniammatillinen yhteistyö

4.4.1 Koulujen sisäinen yhteistyö

Moniammatillista osaamista löytyy ammatillista koulutusta antavan oppilaitoksen sisältäkin. Kun sitä opitaan hyödyntämään joustavasti, moneen haasteeseen pystytään vastaamaan. Kun eri ammattiryhmien edustajat tekevät töitä yhteisen päämäärän hyväksi, heidän oma työtaakkansakin vähenee. Yhteistyö oman oppilaitoksen sisällä ei kuitenkaan vielä riitä. Projektikokemusten perusteella vaikuttaa siltä, että usein tarvitaan myös työn-ohjausta ja vertaistukea oman alan ammattilaisilta. Siksi yhteistyö muiden ammatillista koulutusta järjestävien tahojen ja muiden koulutusta järjestävien tahojen sekä eri viranomaisten kanssa on välttämätöntä.

Hyväksi havaittujen kokeilujen levitystyössä kokemusten jakaminen on tärkeää. Käytännön työ vaatii aktiivisilta toimijoilta tiettyä kipinää, todellista halua vielä asioita eteenpäin sekä oman työyhteisön tuntemusta. Tämä edellyttää yhteistyötä ja joustoa, täytyy olla valmis vastoinkäymisiin, koska kaikkea ei aina saa toteutettua.

Opettaja on pedagoginen asiantuntija eivätkä opiskelijat useinkaan halua puhua omista ongelmistaan hänelle. Tämän takia oppilaitoksiin tarvitaan opiskelijanhuollon henkilöstöä, kuten kuraattoreja ja psykologeja, jotka hoitavat opiskelijoiden hyvinvointia kokonaisvaltaisesti yhteistyössä eri tahojen kanssa. Kuraattorin mukaan tulo on voinut edesauttaa koko opiskelijahuoltojärjestelmän kehittämistä. Esimerkiksi Tampereella kuraattorin työparina työskentelee lisäksi sosiaaliohjaaja, joka on helposti lähestyttävä tukihenkilö.

Erityisopetukseen ja opiskelijahuollolliseen koulutukseen liittyvään koulutukseen osallistuminen on lisääntynyt. Projektien rinnalla on kehitetty erityisopetusta ja erityisopettajajärjestelmää. Esimerkiksi Salossa koulutuskuntayhtymään on palkattu erityisopettaja, joka vastaa erityisopetuksen kehittämisestä. Aiemmin luotu erityistuen suunnitelmamallin kehittäminen ja toteutus jäivät projektin tehtäväksi. Suunnitelma ajettiin sisään oppilaitokseen ja opettajat työstivät sitä omaan työhönsä sopivaksi. Käyttöön otettiin lomake, jonka avulla opettajat pystyvät seuraamaan monipuolisemmin opiskelijoiden osaamista. Jokaisella osastolla toimii erityistuesta vastaava opettaja, joka on lähin aikuinen tukemaan opiskelijaa opintoihin liittyvissä ongelmissa. Erva-opettajat koordinoivat HOJKS-opiskelijoiden tukitoimia, antavat itse tukea tai järjestävät muita tuenantajia opiskelijoille. Henkilökohtaisen ohjauksen avulla on kartoitettu opiskelijan elämäntilanne sekä muut syyt, jotka ovat johtaneet opintojen keskeyttämisajatuksiin.

Lisääntyneen yhteistyön myötä ilmapiiri on muuttunut myönteisemmäksi erityisopetusta ja normaalia tukiovetusta kohtaan. Opettajuuden on huomattu muuttuneen yhä enemmän ohjaajuudeksi, yksilöllisyyttä kunnioittavaksi opintojen tukijaksi. Opiskelijan tuki vaikeissa elämän hallinnan ongelmissa on merkittävästi lisääntynyt.

4.4.2 Yhteistyö työelämän kanssa

Yhteistyötä työelämän ja yritysten kanssa syvennettiin joissakin projekteissa mm. ohjauksellisen tiedon jakamisen kautta. Keskeyttämistä harkitsevalle opiskelijalle tarjottiin mahdollisuutta miettiä päätöstään tarkemmin eri aloilla tapahtuneiden työelämäkokeilujen avulla mm. Salossa. Kokeilut olivat opiskelijoiden mielestä antoisia ja johtivat usein positiiviseen tulokseen opintojen jatkamisen suhteen – joskus jo valitulla alalla, toisinaan jollakin muulla paremmin opiskelijalle soveltuvalla alalla.

Niille opiskelijoille, jotka eivät ole heti peruskoulun jälkeen vielä kypsiä aloittamaan opintojaan, esitettiin yhtenä ratkaisuna ammattiin valmentavien luokkien järjestämistä. Näihin opintoihin voisi liittyä yleisaineita, räätälöityä opetusta ja työelämään tutustumista. Opintovuoden aikana nuoret voisivat miettiä omaa alanvalintaansa ja tutustua eri ammatteihin.

Joissakin projekteissa oli työelämän yhteistyöhön kirjattu enemmän toimintoja kuin mitä pystyttiin toteuttamaan. Pienellä paikkakunnalla ongelmaksi havaittiin se, että työpaikkoihin tarjotaan runsaasti työssäoppijoita, TET-jaksolaisia ja muita harjoittelijoita. Projektilla oli käytettävissä työpaikkoja projektinuurille aina tarvittaessa, mutta niille nuorille, jotka olisivat tarvinneet yksilöllistä ohjausta ja koulutusmotivaatioon potkua, ohjauksellisia kummityöpaikkoja ei löytynyt.

Työssä oppiminen todettiin ongelmaksi joidenkin opiskelijoiden kohdalla, koska nämä eivät pystyneet vastaamaan työelämän asettamiin vaatimuksiin. Työnantajienkin suunnalla on ollut haluttomuutta ottaa näitä hankaliksi koettuja nuoria töihin. Toisaalta opetus on muuttunut tietopainotteisemmaksi, jolloin sosiaalisten taitojen huomioiminen jää opintojen yhteydessä vähälle huomiolle.

Eräässä projektissa kokeiltiin laajennettua työssäoppimista, jossa opiskelijalla oli mahdollisuus suorittaa osia kursseista työpaikalla työn kautta opiskellen. Tässä projektissa tavoitteet osin epäonnistuivat ja kokeiluja oli vain muutama. Laajempi kokeilu kaatui osastonjohtajien vastustukseen. He katsoivat, että jos opiskelijan opinnot eivät edisty suunnitelmien mukaan oppilaitoksellakaan, niin ei heitä voi vielä lähettää yrityksünkään.

4.4.3 Yhteistyö ulkopuolisten tahojen kanssa

Yhteistyö koettiin hyvin myönteisenä ja yhteistyöhön valmiita henkilöitä ja organisaatioita kyllä olisi, mutta monesti tarvitaan joku, joka antaa alkusysäyksen tällaisen yhteistoiminnan toteuttamiselle. Tulosten levittämisessä yhteistyökumppaneiden kanssa tehdystä arjen työstä koettiin olevan paljon hyötyä; tunnettavuus kasvaa ja yhteinen ideointi lisääntyy.

Yksi tärkeimmistä koulun ulkopuolisista yhteistyötahoista sanottiin olevan opiskelijoiden vanhemmat. Erityistuen tarpeessa olevien opiskelijoiden vanhempiin on pidetty yhteyttä normaaliopetusryhmiin verrattuna enemmän. Esimerkiksi Kokemäen jokilaakson ammatitopistossa ensimmäisen lukuvuoden opiskelijoiden koteihin suoritettujen kotikäynnin osoittautuivat tärkeiksi välineeksi kotien ja koulun yhteistyön rakentamisessa. On kuitenkin todettava, että ongelmaisilla opiskelijoilla myös kotitaustassa saattaa olla huomattaviakin ongelmia, joten yhteydenpito ei aina onnistu.

Yhteistyö koetaan tarpeelliseksi ja ongelmat yhteisiksi eri viranomaisten kanssa. Esimerkiksi Jämsässä merkittäviä yhteistyökumppaneita ovat olleet erikoissairaanhoidon nuorten psykiatrinen poliklinikka, nuorten työpajat, työvoimatoimisto sekä seutukunnan peruskoulujen yläasteet ja sosiaalitoimet. Projektipäällikkö on ollut edustamassa projektia mm. sosiaali-/seurakunta-/poliisi- verkoston kokouksissa ja koulutuksissa. Yhteistyökumppaneina ovat olleet myös muut seutukunnan nuoriin kohdistuvat projektit. Oman lisänsä yhteistyöverkostoon on tuonut ohjausryhmä, jossa ovat olleet edustettuina lääninhallitus, kaupungin sosiaalipalvelukeskus, työvoimatoimisto, nuortentyöpaja, yläaste sekä seudun koulutuskeskus. Projekti on myös yhdistänyt eri alojen opettajia ja asuntolanhoitajia.

Opetusalan koulutuskeskuksen kehittämissäryhmissä tutustuttiin eri virkamiehien työkuvaan tekemällä tutustumiskäyntejä heidän työpaikoilleen. Virkamiehet tekivät toimintaansa tutuksi myös opiskelijoille ja opetushenkilöstölle oppilaitokseen perustetussa nuorten palvelupiste -Heliissä. Toimintaan osallistui poliisitoimi, työvoimatoimi, sosiaalitoimi sekä päihdetyöntekijä. Yhteistoiminta eri hallinnonalojen virkamiesten kanssa sujui hyvin. Eräänä keskeisenä puutteena kuitenkin todettiin liian vähäinen keskusteluyhteys niihin alueen päättäjiin, jotka päättävät alan resursseista.

Lahden kehittämissäryhmässä järjestettiin päättäjiille paneelikeskustelutilaisuus "Yhteisvoimin syrjäytymistä vastaan", jonka tarkoituksena oli löytää yhteys alueen päättäjiin syrjäytymisen ehkäisemiseen liittyvissä kysymyksissä. Lisäksi oppilashuoltohenkilöstölle järjestettiin seminaari, jossa pohdittiin konkreettisia kehittämissäehtoja paneelitulaisuuden pohjalta päättäjiille toimitettavaksi.

Eräissä projektissa todettiin, että paikkakunnan päättäjiin pitää olla yhteydessä säännöllisesti, esimerkiksi hankkia projektille "kummisetä" kunnan poliitikoista. Ohjausryhmään tulee nimetä aidosti projektista kiinnostuneita henkilöitä, joilla on lisäksi asiantuntemusta alalta. Tärkeää on jatkuvasti pitää yhteyttä muihin vastaaviin projekteihin, jotta jo valmiiksi keksittyjä asioita ei tarvitse uudestaan keksiä.

Moniammatillisen yhteistyön tuloksena esimerkiksi Vantaalla eräs opiskelija sai tukea yhteensä yhdeksältä eri ammattilaiselta sosiaalityöntekijästä psykiatriseen lääkäriin. Näin opiskelija saatiin pidettyä koulun kirjoilla ja on oletettavasti valmistunut tähän mennessä.

4.5 Selkeämmät oppimateriaalit

ATK-pohjaiset äidinkielen ja matematiikan oppimateriaalit otettiin käyttöön Porissa. Sosiaalisesti estyneetkin opiskelijat saavat onnistumisen elämyksiä, kun koneellinen palaute tulee välittömästi. Jos suorituksessa on virhe, oppilas saa vinkin oikeaan menettelysuuntaan heti. Tällainen mahdollisuus on erinomainen apu esimerkiksi lyhytjännitteiselle opiskelijalle. Onnistuneesta suorituksesta saa välittömän palautteen, joka kannustaa jatkoponnisteluihin.

Kiipulan ammattiopiston opiskelijoista puolella on lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksia, jotka vaikeuttavat menestymistä opinnoissa. Käytettävään oppimateriaaliin tulisi tästä syystä kiinnittää erityistä huomiota. Projektin ansiosta materiaaleja selkokielistettiin ja vaihtoehtoisia suoritustapoja kehitettiin mm. oppinäytetöiden tekemiseen, esimerkkinä

perinteisen kirjallisen päättötyön korvaaminen pihasuunnitelmalla, joka perustuu tekemällä oppimiseen. Materiaaleja työstettiin yhdessä luki-opettajan kanssa. Opetusmenetelmiä ja oppimateriaalia kehitettiin, esimerkkinä kasvitunnistukset ja tilikartta, jotka ovat olleet erityisen haastavia opiskeltavia asioita.

Kuhankosken erityisammattikoulussa todettiin, että kuva tukee ja auttaa heikon luku- ja kirjoitustaidon omaavien oppilaiden oppimista ja opiskeluun liittyvien tehtävien suorittamista, samoin selkokielineen teksti. Ammatilliset kuvat mahdollistavat työohjeiden laatimisen myös lukutaidottomille opiskelijoille. Työssäoppimiseen saatiin tehtyä työssäoppimispäiväkirjat, -seurantalomakkeet, perehdyttämispassit ja erilaiset kuvalliset työohjeet työpaikalla käytettäväksi.

Projektin avulla luotiin verkkomateriaalia ja verkkomateriaalin tuottamisen välineet, joilla sisällöntuottajien on mahdollista tehdä materiaalia suoraan verkkoon. Verkkopalvelut: www.materiaalipankki.net sekä www.duunioppi.net ovat ilmaisia ja kaikkien käytettävissä. Uusi materiaali ja tietotekniikan käyttömahdollisuus lisäävät opiskelijoiden motivaatiota ja antavat erityisopiskelijoille tasa-arvoisempia mahdollisuuksia käyttää tietotekniikkaa, sillä aiemmin erityisopetukseen suunnattua verkkomateriaalia on ollut hyvin vähän.

4.6 Kerhot ja muu vapaa-ajan toiminta

Vammalassa nuoret ovat innostuneet ohjattuun vapaa-ajan toimintaan, joka on parempi vaihtoehto kuin pelkkä oleilu asuntolassa. Mukaan on saatu suurin osa asuntolassa asuvista opiskelijoista ja muutkin opiskelijat ovat ymmärtäneet opintojen ajallaan suorittamisen tärkeyden.

Projektien myötä opiskeluilmapiiri on parantunut ja opiskeluviihtyvyyttä lisääntynyt, kun iltaisinkin on ollut jotain tekemistä. Ohjatussa vapaa-ajan toiminnassa on tullut esiin sellaisia asioita, jotka edesauttavat opettamisessa ja molemminpuolinen tunteminen on parantunut.

Erään projektin yhteydessä toiminut autokerho antoi sen vetäjälle hyvän mahdollisuuden opintojen etenemisen kartoituksiin ja kahdenkeskisiin keskusteluihin. Kerho täytti hyvin sille asetetut tavoitteet opiskelijoiden harrastustoiminnan tukemisessa ja poissaolojen korvauksissa sekä rästiin jääneiden tehtävien ja hylättyjen kurssien suorittamisessa.

Helsingissä ATK-kerholle riitti kysyntää noin vuodeksi, mutta liikuntakerho sai pysyvän kannattajajoukon. Jyväskylässäkin opiskelijoiden vapaa-ajantoimintaa ja oppilaskuntatyötä tehostettiin. Seinäjoella sitä vastoin todettiin, että opiskelijoiden ohjauksellisen vapaa-ajan kehittämiseen kaivataan vielä lisää panostusta. Vapaa-ajan toimintaa vetämään tarvittaisiin nuorisotyöntekijöitä tai sosiaalityöntekijöitä.

4.7 Muita hyväksi havaittuja kokeiluja

Maksuton aamupuuro on ollut Helsingissä tärkeä fyysistä jaksamista edistävä tukimuoto erityisesti itsenäiseen asumiseen siirtyneille nuorille. Se on parantanut opintoihin keskittymistä aamupäivän tunneilla ja tarjonnut opiskelijoille uuden yhteisöllisyyden muodon.

Opiskelijoiden osallisuus ja vastuutus omasta opiskelustaan on tärkeää mutta yhtä tärkeää on vastuun ottaminen myös yhteisten asioiden hoitamisesta ja etenkin kanssaihmisistä. Turussa raittius- ja elämänhallintaryhmän opiskelijat tekivät itselleen toimintamallin ja suunnittelivat ryhmälleen nimen ja logon: Olé jotain.

Vammalassa opiskelijoille tarjottiin mahdollisuus kokeilla ja kehittää omaa ilmaisuaan luovasti taideilmaisun ryhmässä. Ryhmän tarkoituksena oli olla myös terapeutin tuki opiskelijoille, jotta he oppisivat hyväksymään itsensä ja tekemisensä ja näin kannustaa opiskelijaa muussakin opiskelussa luottamaan omiin kykyihinsä ja voimavaroihinsa.

Jyväskylässä opiskelijoille kehitettiin Opinpolku -kansio. Myös Etelä-Karjalan koulutus-
kuntayhtymässä otettiin käyttöön opiskelukansio opintojen esittelyyn ja opintojen edistymisen seurantaan. Kansio sisältää tietoa mm. opintojen sisällöstä ja vaatimuksista niiden suorittamiseksi. Kansiota esiteltiin myös peruskoulun opinto-ohjaajille, jotta he voisivat käyttää sitä omassa työssään jatko-opintoihin ohjauksessa. Nuorille pyrittiin kertomaan perustutkintojen opetussuunnitelman sisältöä heille ymmärrettävällä selkokielellä. Jyväskylässä sen sijaan luotiin opettajien opas, johon on koottu yhteisiä pelisääntöjä.

Sähköinen HOPS helpottaa johdon, opettajien, tukihenkilöiden ja toimiston työtä. Opiskelijan tiedot löytyvät selkeästi yhdestä paikasta ja sovittujen toimenpiteiden edistymistä ja mahdollisia suunnitelmien muutoksia pystytään seuraamaan reaaliajassa. Esimerkiksi Haukiputaalla sähköinen HOPS laaditaan kaikille opiskelijoille. Erityisesti sähköisestä HOPS:sta on apua opiskeluvaikeuksissa, puuttuvien opintosuoritusten seurannassa, erilaisissa yksilöllisissä opiskelujärjestelyissä ja hyväksiluvuissa sekä HOJKS-opiskelijoiden opintojen ja tukitoimien edistymisen seuraamisessa. Aluksi sähköisen HOPS:n käyttöönotossa oli muutosvastarintaa, mutta ajan oloon sen eduista vakuututtiin.

Projektin puitteissa Haukiputaalla kehitettiin myös päihdetyön toimintamalli. Päihdeepäilyä käsittelevä pyritään aina hoitamaan hienovaraisesti ja välittömyyden periaatetta noudattaen. Välittömyyteen liittyy turhan byrokratian välttäminen, välitön reagointi epäiltäessä päihdetyön väärinkäyttöä, asioiden mahdollisimman nopea ja joustava käsittely sekä sopimusmenettelyn hyödyntäminen. Opetustyössä pohdintaa on herättänyt etenkin korvaavassa lääkehoidossa olevien oppilaiden työkyky. Myös lyhyen katkaisujakson teho on todettu yksistään heikoksi. Pääsääntöisesti opiskelija hoitaa itsensä työkuuntoon, ennen kuin opiskelu jatkuu ryhmän mukana. Hoitoihin osallistuminen ja jälkiseuranta on edellytyksenä opiskelijapaikan säilymiselle.

Oulussa otettiin käyttöön oppimispäiväkirjat, joihin merkitään mm. tehdyt työt, vapaasti valittavat kurssit ja kurssiarvioinnit. Oppimispäiväkirja toimii apuna opintojen etenemisen seuraamisessa. Lisäksi opiskelijat täyttävät viikkoseurantalomaketta, johon merkitään päivittäin paikallaolot, poissaolot, myöhästymiset sekä päivän toiminnot. Lomakkeet palautetaan viikoittain ryhmänohjaajalle holhoojan allekirjoituksella varustettuna.

Oulussa järjestettiin myös puutteellisista elämänhallinnan taidoista kärsiville opiskelijoille Arkielämän taidot -kurssi, jossa paneuduttiin elämänhallinnan peruskysymyksiin. Sisältönä oli opiskelijan rahankäytön suunnittelua, tulojen ja menojen seuranta sekä tietoja työpaikan ja asunnon hankkimisesta. Kurssilla harjoiteltiin säännöllistä elämänrytmiä, tutustuttiin terveelliseen ravitsemukseen sekä liikunnan merkitykseen.

5.1 Mitä projekteissa kehitettyjä malleja on voitu tai voidaan vakiinnuttaa?

Useimmiten uusista toimintamalleista on projektien jälkeen pystytty vakiinnuttamaan alkuhaastattelut, lähtötasotestit, ryhmäytymiskäytänteet, moniammatillinen yhteistyö, tarkkojen opiskelusuunnitelmien tekeminen ja niiden seuranta sekä poissaolojen ja räs-tiopintojen seuranta.

Lisäksi projektien myötä on voitu vakiinnuttaa hyvin monimuotoisia kokeiluja. Joissakin paikoissa jatketaan saattaenvaihto-, tutor- tai kerhotoimintaa. Opetusalan koulutuskeskuksessa on mahdollista vakiinnuttaa korjaavan opetuksen malli ja Kokemäenjokilaakson ammattiopistossa kotikäynnit ensimmäisenä opiskeluvuotena. Vapaa-ajan tilat ja välineet jäävät nuorten käyttöön esimerkiksi Kurikassa. Asuntolan iltaohjaustoiminta vakiintui Vammalassa ja taideilmaisuryhmät käynnistyivät Karkun kotitalous- ja sosiaalialan oppilaitoksessa osana vakinaista toimintaa. Myös työnohjaus on joissakin oppilaitoksissa voitu vakiinnuttaa ainakin jossain määrin.

Osa hyviksi havaituista kokeiluista voidaan vielä vakiinnuttaa, kunhan rahoitus saadaan järjestettyä. Usein toimintaa jatketaan jatkoprojektissa, jonka aikana toiminta aiotaan vakinaistaa. Jotkut kokeilut ovat jääneet pelkiksi kokeiluiksi mm. rahan puutteen vuoksi tai siksi, ettei ole löytynyt sopivia henkilöitä jatkamaan toimintaa.

Kuhankosken erityisammattikoulussa projektin aikana verkkoon tuotetut ilmainen oppimateriaali- ja kuvapankki www.materiaalipankki.net sekä www.duunioppi.net ovat kaikkien käytettävissä. Projektin avulla luotiin verkkomateriaalia ja verkkomateriaalin tuottamisen välineet, joilla sisällöntuottajien on mahdollista tuottaa materiaalia suoraan verkkoon. Käyttäjiltä saadun palautteen mukaan tehty opetusaineisto on hyvää ja tarpeellista. Materiaalia tarvitaan kuitenkin lisää. Koska palvelu on valtakunnallinen, vaatii se valtakunnallisen tahon rahoituksen. Tulevaisuudessa päivitykseen ja uuteen tuotantoon tarvitaan tietoteknisen osaamisen lisäksi ammatillisen erityisopetuksen ja hyvän opetusmateriaalin kriteerien tuntemuksen omaavaa henkilöä. Toiminnan jatkamisesta on neuvoteltu.

Turun ammatti-instituutissa ammattipajan kokemukset ongelmaisten nuorten auttamisesta ovat niin rohkaisevia, että toimintaa jatketaan. Hankkeen aikana kehitetyistä toiminnoista tärkein on Taiura – saattaen ammatilliseen koulutukseen, jonka toiminta jää pysyväksi. Uraohjaaja ja sosiaaliohjaaja ovat merkittävästi vahvistaneet opiskelijahuollon toimintaa. Uraohjaajan toimi vakinaistettiin ja sosiaaliohjaajan toimea oltiin vakinaistamassa vuonna 2003. Olé jotain -toiminta jatkuu. Vuosittain koulutetaan noin 15 opiskelijan ryhmä. Opettajien ohjaamisvalmiuksien parantamiseen panostetaan edelleen henkilöstön koulutusmäärärahojen puitteissa.

Helsingin kaupungin Opetusvirastossa projektin jälkeen jatkuvat taitopajat, laaja-alainen erityisopetus, samanaikaisopetus, integroidut kurssit, sähköinen poissaolojen seuranta, aamupuuro, erva- ja kiritoiminta, ryhmäytymisen tukeminen, HOPS-ryhmä, lukiopetus, päivystävä klinikka- ja tukioetus, alkukartoitukset, analysointikokoukset ja opintojen seurantakokoukset.

Jämsässä koulutuskeskuksen johto sekä opettajat ovat sitoutuneet jatkossa ylläpitämään pajatoimintaa. Vantaalla jatkaa neljä pajamuotoista opetusryhmää projektin päätyttyä. Myös Tampereen kotitalousoppilaitoksessa pajakouluttaja jatkaa pajatoimintaa. Koulutuskeskus Salpauksessa Pulssi -työpajakoulu jatkaa toimintaansa kokeiluluontoisesti Salpauksen omalla rahoituksella ja Oppimisstudion lukitukiopettaja syksyn 2003 alusta lähtien kokopäiväisenä kahden vuoden koeajalla.

Hämeenlinnan seudun koulutuskuntayhtymässä on ymmärretty, että yhteistyö on välttämätöntä nuorten koulutuksen tukemisessa. Kolme nuoriso-ohjaajaa jatkaa aloitettua työtä. Ammatilliset ohjaajat siirtyvät vakinaisen rahoituksen piiriin ja ohjaajien määrää lisätään. Saattaenvaihto ja siirtymäsuunnittelu aloittavien opiskelijoiden erityisen tuen ennakoimiseksi jatkuu. Projektin koordinaattori siirtyy kehittämään koulutuskeskuksen erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tukimuotoja.

"Haaviheikin" toiminta on vakinaistettu Vantaalla. "Haaviheikki" on etsinyt opiskelijalle tukiverkoston, joka huolehtii opiskelijasta kokonaisvaltaisesti joko opiskelun jatkuessa, tai useimmiten opiskelun päättyessä. Toiminnan tarkoituksena on huolehtia, ettei yksikään opiskelija jää "tyhjän päälle", vaikka lopettaisikin opiskelut ammatillisessa oppilaitoksessa.

Haukiputaan ammattioppilaitoksen projektin puitteissa (ks. Taulukko 1) on pohdittu, mitkä kehitetyistä käytännöistä voidaan vakiinnuttaa, miten vakiinnuttaminen toteutetaan ja miksi käytännön vakiinnuttaminen on tärkeää.

Taulukko 1. Siirrettävät mallit ja käytännöt Haukiputaalla

Mikä käytäntö voidaan vakiinnuttaa?	Miten vakiinnuttaminen toteutetaan?	Miksi käytännön vakiinnuttaminen on tärkeää?
1) Sisäinen ja ulkoinen verkostoyhteistyö opiskelijahuollossa. Toiminnan jatkuva kehittäminen ja arviointi.	Verkostotyömalli osaksi oppilaitoksen toiminnan organisointia, opiskelija mukaan oman asiansa käsittelyyn. Yhteistyön vakiinnuttaminen myös ulkoisten verkostojen työkäytänteiksi. Verkostokokoukset, joissa sovitaan pelisäännöistä ja arvioidaan yhteistyön tuloksia.	Verkostoyhteistyöstä saatiin hyviä kokemuksia. Kulloiseenkin tilanteeseen/ongelmaan pystytään paneutumaan syvällisemmin, kun mukana on riittävästi asiantuntijoita ja näkökulmia asiaan. Verkostotyössä asiantuntijat oppivat toisiltaan. Tieto ongelmasta ja sovitusta tavoitteista ja toimenpiteistä välittyy suoraan reaali-ajassa ilman välikäsiä. Asioiden käsittely yhdessä myös sitouttaa eri toimijat, etenkin opiskelijan, sovittuihin tavoitteisiin.
2) Sisäinen ja ulkoinen verkostoyhteistyö yksilöllisessä opetuksessa, opetusjärjestelyissä. Toiminnan jatkuva kehittäminen ja kokemusten levittäminen.	Verkostotyömalli osaksi oppilaitoksen toiminnan organisointia. Yhteistyön vakiinnuttaminen esim. erityisoppilaitosten kanssa. Verkostokokoukset, joissa sovitaan pelisäännöistä ja arvioidaan yhteistyön tuloksia.	Koska erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat opiskelevat pääsääntöisesti tavallisissa ammatillisissa oppilaitoksissa, täytyy myös yksilöllistä opetusta, valmiuksia ja menetelmiä kehittää.

3) 'Harhaluulojen poistopäivät' yhteistyössä KELAn ja sosiaali-toimen kanssa, joissa opiskelijoille on annettu oikeaa tietoa erilaisista tukimuodoista ja niihin liittyvistä velvoitteista.	Mallia sovelletaan eri osastojen käyttöön.	Tarvitaan uusia ja erilaisia tapoja vaikuttaa opiskelijoiden opiskelumotivaatioon. Esim. 'Harhaluulojen poistopäivät' on tehokas tapa saada opiskelijat ymmärtämään säännöllisen opiskelun merkitys.
4) Yksilöllistä opetusta ammatillisissa opinnoissa.	Yksilöllisen opetuksen resurssia ammattiopeettajille. Osastoilla, joissa on vain muutamia erityisopiskelijoita, on vaikea toteuttaa pelkän yksikköhinnan erikoisopiskelijaresurssin turvin ilman projekti tai muuta erillisrahoitusta.	Yksilöllisen opetuksen tarvetta voi oppilaitoksessa olla huomattavalla osalla opiskelijoista, osalla myös ammatillisissa opinnoissa. Enää ei tulla toimeen pelkästään oppilaitoksen laaja-alaisen erityisopettajan turvin.
5) Yhteisten opintojen opintokokonaisuuksien kertaaminen.	Yhteisissä opinnoissa yksilöllisen opettajan antaman opetuksen rinnalle otetaan menettely, jossa opiskelija uusii opintokokonaisuuden jonkun muun ryhmän mukana.	Opiskelijat, joilla ei ole merkittäviä oppimisvalmiuksia ja opintoja jää suorittamatta lähinnä elämän hallinnan ongelmien vuoksi, pystyvät oppimaan myös tavallisessa luokkaopetuksessa.
6) Ammatilliset alkukartoitukset.	Tietoa ja kokemuksia testauksista levitetään ja kukin ammattiala kehittää omalle alalleen sopivia testejä.	Ammatillisten testien ja osamiskartoitusten avulla pystytään tunnistamaan ammattiopinnoissa erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat ja suunnittelemaan tukitoimet.
7) Työkyvyn arviointi malli.	Tietoa ja kokemusta työkyvyn arvioinnista levitetään ja kukin ala soveltaa mallia.	Opiskelija, joka päihde- tai mielenterveysongelmien takia ei ole työkykyinen, vaarantaa oman ja kanssaopiskelijoiden turvallisuuden.

5.2 Esimerkkejä kokeiluista, joita ei jatketa

Oppimis- ja opetustyylikartoituksilla saataisiin hyvää tietoa opintojen järjestämiseksi. Testaaminen on kuitenkin kallista ja yksilöiden tarpeiden ottaminen huomioon vaatii vielä harjoittelua ja toimintatapojen kehittelyä. Oppimistyylikartoituksella saatava opiskelijaryhmän ryhmäprofiili olisi hyvä työväline, sillä se antaisi suunnan siitä, miten oppiminen on tehokkainta. Kokeiluna ja kokemuksena oppimistyylikartoitus oli paikallaan ja idea jäi itämään. Kokemukset oppimistyylikartoituksen hyödyistä olivat positiivisia.

Yhdessä projektissa opiskelijoille pidettiin kurssi, jossa käsiteltiin ryhmässä tapahtuvaa vuorovaikutusta ja valtasuhteita toiminnallisilla menetelmillä. Näiden avulla pyrittiin vaikuttamaan opiskelijoihin niin, että ryhmään saataisiin opiskelurauha. Kurssin pohjalta pidettiin koulutusta myös ryhmän opettajille. Kurssin vetäjinä toimivat kuraattori ja projektin valmentaja. Kurssia ei jatketa, koska oppilaitoksella ei ole tällä hetkellä sopivaa työparia sitä toteuttamaan.

Heinolassa kokeiltiin eri tahojen yhteistä Helppi-pistettä. Sen toimintaidea pidettiin sinänsä hyvänä ja myös sitä, että eri tahoilla oli halua osallistua tähän yhteiseen kokeiluun, pidettiin positiivisena. Syynä kokeilun epäonnistumiseen pidettiin mm. sitä, että tiedottaminen ei sujunut, ja että Helppi-pisteen tarkoitus ja tavoitteet olivat epäselviä. Kokeilun

myötä havaittiin, että nuorten näkökulmaa olisi huomioitava enemmän. Olisi mietittävä, kuinka helposti nuoret hakeutuvat puhumaan vaikeista asioista itselleen vieraan ihmisen kanssa. Ehdotettiin, että toimintaa voitaisiin kohdentaa tietyille opiskelijaryhmälle. Helppi voisi olla esimerkiksi piste, jonka kautta pyrittäisiin puuttumaan erityisesti opetuksesta putoamassa olevien nuorten tilanteeseen.

Pirkanmaalla ammattihenkilöille suunnatun ekstranet-palvelun, Erkkapirkkan, tarkoitus oli olla erityisnuorten kanssa työskentelevien ammattihenkilöiden materiaalin- ja tiedonvälityskanava ja keskustelu- ja mielipiteenvaihtopaikka. Erkkapirkkan käyttö perustui vastavuoroisuuteen: kukin saattoi syöttää sinne esim. laatimaansa materiaalia, jolloin jokaisen ei tarvitsisi tehdä sitä itse. Erkkapirkassa saattoi esittää kollegoille tai muille ammattihenkilöille työhön liittyviä kysymyksiä tai etsiä mm. vinkkejä kirjallisuudesta. Aika ei kuitenkaan ilmeisesti ollut vielä kypsä tällaiselle palvelulle. Kynnys syöttää omaa materiaalia kaikkien nähtävälle on turhan korkea ja kiireen keskellä ei huomata, että palvelu voisi säästää aikaa eikä kuluttaa sitä. Kokeilun jälkeen Erkkapirkkan toiminta päätettiin lopettaa, koska sen käyttö oli aivan liian vähäistä.

Eräässä projektissa ryhmänohjaajille pidettiin kehitysryhmää, joka kuivui kokoon. Ilmeisesti ryhmänohjaajat eivät kokeneet ryhmän toimintaa ja siinä käsiteltyjä asioita niin tärkeinä, jotta olisivat olleet valmiita panostamaan ajallisesti omia resurssejaan.

Eräässä toisessa projektissa kokeiltiin vaihtoehtoisena toimintamallina laajennettua työsäoppimistä, jossa opiskelijalla oli mahdollisuus suorittaa osia kursseista työpaikalla työn kautta opiskellen. Laajempi kokeilu kaatui osastonjohtajien vastustukseen. He katsoivat, että jos opiskelijan opinnot eivät edisty suunnitelmien mukaan oppilaitoksellakaan, niin ei heitä voi lähettää yrityksiin. Seinäjoella työvaltainen opetus todettiin luokkamutoisena tehottomaksi ja resursseja hukkaavaksi, mutta työvaltaista opetusta tullaan käyttämään yksittäisen opiskelijan kohdalla lyhytkestoisena toimintana tai koko oppimäärän saavuttamiseksi.

5.3 Tiedottaminen ja hyvien käytäntöjen levitys

Projektit ovat saaneet hyvin myönteistä julkisuutta ja ne ovat saavuttaneet kiinnostusta laajemmaltikin. Projekteista tiedottaminen ja levitys on ollut hyvin monimuotoista. Niitä on esitelty oppilaitosten sisällä opettajakokouksissa, monilla luennoilla ja koulutus-tilaisuuksissa. Useinkaan erillisiä tiedotustilaisuuksia ei ole pidetty, vaan tiedottaminen on tapahtunut yhteistyötapaamisissa. Projektien puitteissa järjestetyistä tapahtumista on saatettu kertoa paikallislehdessä, radiossa tai televisiossa. Usein tieto projekteista on levinnyt myös "puskaradion" myötä. Projekteista on laadittu paperitiedotteita, tietoa on jaettu sähköpostin välityksellä ja joitakin projekteja on esitelty www-sivuilla tai intranetissä.

Esimerkiksi Koulutuskeskus Salpauksessa luotiin verkossa ilmestyvä Futuuri-Uutiset, joka toimi tiedotus- ja keskustelufoorumina. Espoossa tiedotusta tehtiin henkilöstöinfossa, osastojen kokouksissa sekä oppilaitoksen koulutus- ja kehittämistilaisuuksissa. Yhteistyökumppaneille projektista tiedotettiin vierailukäyntien yhteydessä, Opetushallituksen järjestämissä tilaisuuksissa ja projektin järjestämässä pääkaupunkiseudun yhteisessä levittämisseminaarissa. Tiedottamisessa käytettiin apuna projektista tehtyä projektikuvausta ja julistesarjaa.

Vantaan ammatillisen koulutuskeskuksen Ammattihaavi -projektia esiteltiin MTV 3:n uutisissa, Ylen opinportissa, Helsingin sanomissa, Vantaan sanomissa, Kansan Uutisissa ja lisäksi ammatilliset julkaisut Finse-uutiset, Vates-info ja Aima tekivät haastattelut ja artikkelit ammatillisen koulutuksen keskeyttämisestä ja -tukimuodoista sekä "Haavi-heikistä".

Kotkan ammatillisessa koulutuskeskuksessa verkko-opetuksesta laadittiin verkkosivut. Verkkopilottia esiteltiin sivistystoimen alueellisessa tieto- ja viestintätekniikan työryhmässä. Projektista tiedotettiin henkilökunnan tiedotteissa, opettajien koulutuspäivillä ja laadittuja verkko-opintojaksoja esiteltiin kaikille avoimessa esittelytilaisuudessa. Projektista laadittiin artikkeli Kymen Sanomien ammatillisen koulutuksen Amis-liitteeseen ja projektin toteutumista esiteltiin koulutuskeskuksen toimintakertomuksessa.

Opiskelu haltuun -projektin osa, Jyväskylän ammattioppilaitoksen Tracs-hanke, kuului EU:n/Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen kansalliseen ja kansainväliseen Re-Integration tutkimukseen, joten projektitulosten ja innovaatioiden esittely on sitä kautta ollut laajaa.

Opetushallituksen yhteisissä koulutustilaisuuksissa ja seminaareissa on palautteen mukaan ollut innoittavaa tavata muita ja solmia yhteistyösopimuksia. Seminaarit ovat olleet hyviä tutustumisen paikkoja ja antaneet ajatuksia omien hankkeiden ja oppilaitoksen toiminnan kehittämiseksi. Syntyneistä kontakteista on ollut hyötyä projekteille ja osa toimintatavoista onkin syntynyt muiden projektien kokemusten pohjalta.

6.1 Asennemuutos oleellinen

Nuorten tukemisessa myönteinen asenne on tärkeää. Projektien myötä on havahduttu näkemään, että vaikeampienkin nuorten kanssa voidaan tehdä jotakin, jos on halua. Ellei itse kyetä auttamaan, eikä koulutus kiinnosta nuorta, niin nuori saatetaan sellaiseen paikkaan, josta hänen on mahdollista ponnistaa eteenpäin. Aiemmin ongelmasta opiskelijaa saatettiin pitää tyhmänä tai laiskana, mutta nykyään käsitys on erilainen ja yhdessä pohditaan, mitä opiskelijan hyväksi voitaisiin tehdä. Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan käsite on otettu keskusteluun ja keskeyttämisestä ilmiönä tiedetään nyt enemmän. Nykyään hyväksytään paremmin koko ikäluokan kouluttamisen ajatus.

Projektit ovat luoneet eri henkilöstöryhmien väliseen kommunikointiin yhteistä kieltä, mikä on jatkossa tapahtuvan kehittämistyön edellytys. Yhteinen ymmärrys ja yhteisvastuullisuus on lisääntynyt. Voidaan sanoa, että projektien aikana asioista on alettu puhua oikeilla nimillä. On ymmärretty, että opiskelijoilla saattaa olla mm. oppimisvaikeuksia, sosiaalisia ongelmia perheissä tai mielenterveysongelmia. Entinen voivottelu on muuttunut käytännön toiminnaksi. On alettu ymmärtää, että opiskelijoiden asioita pitää hoitaa, jotta opiskelu sujuisi paremmin. Enää ei ensimmäiseksi vaihtoehtoksi tarjota opiskelun lopettamista.

Projektityö koettiin yhteiskunnallisesti merkittäväksi työksi. Henkilöstön asennemuutoksen myötä vastuu opiskelijoista lisääntyi. Opettajien asenteiden muuttuminen aiempaa myönteisemmäksi opiskelijahuoltotyön suhteen on madaltanut kynnystä puuttua ongelmiin. Erilaisten tilanteiden ratkaiseminen ja tunteiden jakaminen on osoittautunut tärkeäksi työssä jaksamisessa.

Projektien myötä on kehittynyt välittämisen malli. Tietoisuuden taso erityisopiskelijoista on lisääntynyt, opettajat ovat saaneet uusia näkökulmia nuorten elämään ja he ovat olleet heille toisella tavalla läsnä, osoittaneet välittämistä ja kiinnostusta. Ohjatussa vapaa-ajan toiminnassa molemminpuolinen tunteminen on parantunut, mikä edistää opiskelua.

Yhteiskunnan kannalta yksikin estetty syrjäytymiskierre nuoren kohdalla on merkittävä, vaikka katsottaisiin vain syrjäytymisen aiheuttamia kustannuksia yhteiskunnalle. Yksilön kohdalla syrjäytymistä on vaikea mitata pelkästään rahassa, koska sen aiheuttamat ongelmat ovat psyykkisiä ja sosiaalisia. Siksi ohjaajan tehtävänä onkin olla enemmän kannustaja ja eteenpäin työntäjä kuin opettaja. Tukea on saatettu antaa opiskelijalle myös työhön siirtymisessä ja yhteydenpitoa jatkaa opintojen päättymisen jälkeen mm. puhelimitse, tekstiviestein ja sähköpostitse. Tukitoimien myötä opiskelijoiden arjenhallintakyky on kasvanut, mikä parantaa itsetuntoa ja lisää pettymystensietokykyä.

Todettiin, että on ollut hienoa huomata, kuinka joidenkin opiskelijoiden kohdalla on tapahtunut aikuistumista. He ovat ottaneet vastuuta itsestään ja tekemisistään, noudattaneet aikatauluja sekä tehneet sovitusti annetut tehtävät. He ovat selvinneet opinnoissaan, vaikka alku on ollut lähes toivotonta, mutta sitkeällä tuella ja työllä opiskelija on valmistunut. Yksi ohjaajien ominaisuuksia pitäisikin olla jatkuva usko nuoreen.

6.2 Asioihin puututtava välittömästi

Erityisen tuen tarvitsijat voidaan tunnistaa saattaenvaihdon ja nivelvaiheen yhteistyön avulla. Nopeus on todettu erittäin tärkeäksi. Tukitoimet on aloitettava heti. Tulohaastattelu ja opiskeluvaikeuksien diagnosointi opintojen alkuvaiheessa helpottavat tuen tarpeen määrittämisessä. Työyhteisön kannalta toimintatapojen tehostaminen on ollut osa projektien työtä. On hyvä, että säännöllisissä palavereissa käsitellään ilmeneviä ongelmia ja etsitään niihin ratkaisuja. Tiedonkulun esimerkiksi poissaoloista ja tehdystä sopimuksista tulee olla ripeää ja mutkatonta.

Poissaoloihin kannattaa puuttua heti. Joissakin oppilaitoksissa käyttöön otettu poissaolojen nollatoleranssi on saanut aikaan sen, että opiskelijoiden läsnäoloon kiinnitetään erityistä huomiota. Näin opiskelijoiden ongelmiin voidaan puuttua varhaisessa vaiheessa. Joissakin oppilaitoksissa poissaolojen ja opiskelun etenemisen seuranta tehdään sähköisesti.

Esimerkiksi Jämsässä kehitettiin malli, jossa jokaisen jakson jälkeen tarkistetaan opiskelijoiden poissaolot ja kurssisuoritukset ja tarvittaessa opiskelija ohjataan korvaamaan puuttuvia suorituksia ja tekemään tehtäviä. Alaikäisten opiskelijoiden vanhemmille ilmoitetaan, kuinka jakso on sujunut ja kuinka paljon poissaoloja opiskelijalle on kertynyt ja tarvitseeko hän mahdollisesti lisäohjausta. Täysi-ikäinen opiskelija saa vastaavan tiedotteen itselleen. Kun malli alkoi toimia ja toimintaan opittiin, väheni myös vastarinta. Malli on toiminut hyvin työteliään alkuvaiheen jälkeen. Mallin osoittauduttua toimivaksi, siitä ei enää haluta luopua. Poissaolojen määrät ovat laskussa eikä suorittamattomia kursseja pääse juurikaan kertymään.

6.3 Opiskelijat tarvitsevat tukea opinnoissa ja elämän hallinnassa

Projektien aikana on käynyt selväksi, että jos opiskelijalla on henkilökohtaisessa elämässään ongelmia, hänen opintojensa eteneminen toivotussa tahdissa on lähes mahdotonta. Asiat pitää saada järjestykseen niin, että hän pystyy keskittymään opiskeluun täysipainoisesti. Opiskelijoiden palautteen perusteella voidaan sanoa, että opiskelijat tarvitsevat henkilökohtaista ohjausta nykyistä enemmän. Tämä voidaan järjestää mm. siten, että ryhmänohjaajien resurssia tuen antamiseen lisätään, ja että opinto-ohjaaja ottaa aktiivisemmän roolin opiskelijoiden ohjauksessa.

Varsin monia opiskelijoita on pystytty auttamaan projektien aikana heidän mitä erilaisemmissa ongelmissaan, joitakin jopa varsin pienin ponnistuksin. Ennen kaikkea projektit ovat mahdollistaneet ajan antamisen opiskelijoille. Kaikkein tehokkaimmaksi tukitoimeksi on todettu henkilökohtaiset keskustelut. Monesti näistä keskusteluista on syntynyt sellainen kontakti, että opiskelija on osannut ja uskaltanut tulla jatkossakin keskustelemaan asioistaan. Joskus hetken juttelun jälkeen opiskelija on jo selvästi paremmalla tuulella. Joidenkin kanssa pelkkä jutustelu ei johda mihinkään, vaan he tarvitsevat tiukkaa seurantaa esimerkiksi poissaolojen suhteen, jotta opiskelu etenisi normaaliin tahtiin. Kokemusten perusteella mikään tukitoimi ei auta, ellei keskusteluyhteyttä synny.

Opiskelumotivaatio kohosi jonkun verran projekteihin osallistuneilla nuorilla. Joissakin projekteissa voitiin puuttua sellaisiin epäkohtiin, joihin opettajilla ja oppilashuollolla ei ole ollut aikaa, esim. aamuhätykset. Opiskelijoiden motivaatio pysyi yllä, kun he saivat

keskustella tulevaisuudesta ja siitä, miksi yleensä on tärkeää opiskella. Kun joskus muistettiin kiittää ja kehua, niin nuori sai onnistumisen kokemuksia ja itsetunto nousi. Vanhempien mukaan saaminen edisti yleensä nuoren opiskelua. Moni opiskelija ei pysty itsenäisesti huolehtimaan hylättyjen kurssien suorituksista vaan tarvitsee apua suoritusten suunnittelussa sekä jatkuvaa seurantaa suunnitelman toteutumisessa.

Jotkut opiskelijat ovat kokeneet vaihtoehtoisen opiskelutavan kohdallaan ainoaksi mahdolliseksi selviytymiskeinoksi. Oppilaitosten arjessa törmätään kuitenkin yhä useammin myös opiskelijoihin, joita ei motivoi eikä innosta mikään. Lisäksi mielenterveys- ja sosiaaliset ongelmat ovat selkeästi lisääntyneet. Ajoittain opettajista on tuntunut siltä, että opiskelijoiden ongelmat vain lisääntyvät, suunnitellaanpa tai toteutetaanpa minkälaisia tukitoimia hyvänsä. Kun mitkään tukitoimet eivät olleet riittäneet ja nuori erosi koulusta, niin silloin tukihenkilöt miettivät, olivatko he tehneet kaiken voitavan nuoren hyväksi. Kukaan muu kuin nuori itse ei kuitenkaan voi käydä koulua hänen puolestaan.

6.4 Opettajat tarvitsevat tukea opetustyöhönsä ja työssä jaksamiseen

Projektityöntekijänä olo lisäsi joidenkin opettajien jaksamista, koska sitä kautta oli mahdollista tehdä välillä jotakin muuta kuin pelkkää opetustyötä. Jos projektityöhön on käytettävissä vain vähän tunteja, tarvittaisiin selkeä työnjako, jotta tunnit tehtäisiin projektin kannalta järkevällä tavalla. Projektien puitteissa järjestetty koulutus oli lisännyt henkilöstön tietämystä syrjäytymisen ehkäisystä ja muokannut asenteita opiskelijamyönteisempään suuntaan.

Opettajat kokivat helpottavana, kun opiskelijoiden erilaisia ongelmia ja murheita oli jaksamassa ja selvittämässä useampi henkilö. Kun projektityöntekijöiltä saatiin tukea ja apua, opettajat pystyivät keskittymään enemmän opettamiseen. Projektityöntekijöiden toiminta- ja työskentelytapoihin oltiin kauttaaltaan tyytyväisiä. Jos henkilöstö ei ollut tottunut projektityöskentelyyn, alussa toiminta saattoi olla vain muutamien vastuuhenkilöiden varassa. Ongelmia syntyi helposti, jos he eivät saaneet muilta tukea toimintaansa. Tärkeää on, että koko henkilöstö on mukana projektin toteuttamisessa.

Opiskelijoiden ohjaustyössä ohjaajan ammattitaito on pitkän itseprosessoinnin tulos ja vaatii omaehtoista panostamista ja työn analysointia. Ohjaustyön yhtenä esteenä nähtiin ohjaajan oma asenne ohjaustyöhön ja töiden priorisointia pidettiin tärkeänä. Paperityöt eivät saisi mennä opiskelijoiden ohjaustyön edelle. Toisena ohjauksen esteenä pidettiin ohjaajassa herääviä tunteita, jotka tiedostamattomina saattavat tulla esille ohjaustilanteessa. Ohjaukseen keskittyminen vaatii herkkää havainnointia, ahkeraa työskentelyä ja ohjaustilanteiden analysointia jälkikäteen. Työnohjauksen ja opiskelijahuoltotöiden kanssa käytävän keskustelun avulla ohjaustyön taso voi kehittyä.

Oleellista on siis yhteistyö eri tahojen kanssa. Kun moniammatillista osaamista opitaan hyödyntämään joustavasti, moneen haasteeseen pystytään vastaamaan. Kun eri ammattiryhmien edustajat tekevät töitä yhteisen päämäärän hyväksi, heidän oma työtaakkansa vähenee. Opettaja on pedagoginen asiantuntija, jolle opiskelijat eivät useinkaan halua puhua omista ongelmistaan. Tämän takia oppilaitoksiin tarvitaan opiskelijahuollon henkilöstöä, muun muassa kuraattoreja ja psykologeja, jotka hoitavat opiskelijoiden hyvinvointia kokonaisvaltaisesti yhteistyössä eri tahojen kanssa.

6.5 Keskeyttäminen hallitumpaa kuin ennen

Kun eri ammattialoista tiedotetaan selkeästi jo peruskoulussa, vältetään monilta vääriä alavalinnoilta. Tutustuminen ammattioppilaitoksen eri linjoihin auttaa peruskoululaisia jatkokoulutuspaikan valinnassa. Tutustuminen eri ammatteihin työpaikoilla antaa mahdollisuuden nähdä, minkälaista tietyn alan työ on käytännössä. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden alkukartoitus, opintojen edistymisen jatkuva seuranta sekä vaihtoehdot opiskelumenetelmät auttavat monia selviytymään opinnoistaan. Lisäksi opiskelijat tarvitsevat usein tukea myös elämän hallinnassa.

Tukitoimien ja lisääntyneen yhteistyön johdosta nykyään tehdään vähemmän hätiköityjä opiskelualan valintoja ja turhia keskeyttämisä on vähemmän kuin ennen. Nuorten poissaolojen määrä on pienentynyt ja keskeyttämiset tapahtuvat hallitummin. Hallitusta keskeyttämisestä voidaan puhua silloin, kun tiedetään, miksi opiskelija keskeyttää ja mitkä ovat hänen jatkosuunnitelmansa. Häntä ei päästetä "katoamaan". Opintojen keskeyttäminen syynä voivat olla mm. alan tai paikkakunnan vaihto, siirtyminen toiseen oppilaitokseen tai töihin meno.

Joissakin projekteissa opiskelujen keskeyttämisen vähentäminen on onnistunut hyvin. Oppilaitoksen keskeyttämisprosentti oli jossakin tapauksessa laskenut 11 %:sta 8%:tiin. Jonkun projektin aikana eroamismäärät olivat puolittuneet 15 %:sta 7,5%:iin ja jossakin oppilaitoksessa keskeyttämisprosentti oli laskenut alle 5%:n.

Yleisesti ottaen opintojen keskeyttäminen oli projektien myötä kuitenkin vähentynyt vain jonkin verran tai pysynyt ennallaan. Myös Vehviläinen (2001) ja Päivänsalo (2002) ovat raportoineet samankaltaisista tuloksista. Tosin opiskelijoiden koettiin muuttuvan jatkuvasti entistä haasteellisemmiksi. Joten siitäkin oltiin iloisia, kun keskeyttämisprosentti ei ollut enää kasvanut. Koettiin, että on vaikea arvioida, montako keskeyttämisestä juuri projektien toimesta on saatu ehkäistyä. Toiminnan vaikuttavuuden nähtiin tulevan esille paremminkin välillisesti ja pitemmän ajan kuluessa. Oleellisena pidettiin sitä, että negatiivinen keskeyttäminen saadaan vähin erin pieneneen ja opintojen läpäisy aste nousemaan.

Yhä useammalla opiskelijalla opinnot jatkuvat neljännelle vuodelle. Todennäköisesti tehostuneen opiskelijahuollon ja tukihenkilöiden toiminnan ansiosta opiskelijoiden kynnyks aloittaa kertaalleen keskeytyneet opinnot tauon jälkeen uudestaan on madaltunut.

Onnistuneen projektin edellytyksiä ovat olleet aktiivinen ja innovatiivinen projektin vetäjä, koko henkilöstön sitoutuminen projektiin, oppilaitoksen johdon tuki, hyvät yhteistyöverkostot sekä toimiva ohjausryhmä. Lisäksi on tarvittu paljon joustavuutta ja kärsivällisyyttä viedä vastoinkäymisistä huolimatta asioita eteenpäin. Tulokset eivät välttämättä näy heti vaan pidemmän ajan kuluessa. Keskeyttämisen määrän kasvu on saatu pysähtymään tai ainakin hidastumaan ja joissakin tapauksissa negatiiviset keskeyttämiset ovat vähentyneet jopa huomattavasti.

Projektin vetäjältä on vaadittu erinomaista organisointikykyä. Kokemus vastaavanlaisten projektien läpi viennistä aiemmin on auttanut tässä vaativassa tehtävässä. Joskus projektin vetäjälle on saattanut kasaantua liikaa työtä mm. projektin hallinnollisen puolen hoitamisesta, mikäli projektisuunnitelmassa ei ole osattu varautua ESR-projektien työläisiin hallinto- ja raportointikäytäntöihin. Projektien vetäjien olisikin syytä osallistua projekti-koulutukseen ennen projektin toimeenpanemista.

Ohjausryhmän rooli ei näissä projekteissa ollut aina selvillä. Ohjausryhmän asiantuntemuksen täytyisi olla sitä luokkaa, että se pystyisi aktiivisesti toimimaan suunnan näyttäjänä ja projektin kannustajana, jotta projekti voisi edetä sille asetettujen tavoitteiden mukaan tai tarvittaessa muuttaa niitä. Ohjausryhmän jäsenten valintakriteerejä pitäisikin miettiä tarkasti ja sen panosta tulisi korostaa kehittämistyön eteenpäin viemisessä.

Työ ongelmallisten nuorten parissa on usein rankkaa ja voimavaroja vievää. Opettajat ovat saattaneet väsyä ylivoimaiselta tuntuvan työtaakan edessä. Vaikka kehittämistyö on vaatinut opettajilta vielä lisää ponnisteluja, on siitä jatkossa hyötyä myös heille, kun heidän ei tarvitse yksin kantaa huolta oppilaidensa asioista. Tukiverkostot hyödyttävät niin opiskelijoita kuin opettajiakin. Työnohjausta kuitenkin kaivattaisiin vielä monissa paikoissa. Siellä, missä sitä on ollut saatavilla, työnohjaus on koettu erittäin tarpeellisena ja siihen on oltu tyytyväisiä. Työnohjaus auttaa opettajia ja ohjaajia hyödyntämään täysipainoisesti omia kykyjään ja ammattitaitoaan, ja siitä on hyötyä työssä jaksamisessa.

Aktiivinen tiedottaminen sekä mahdollisuus osallistua jo projektin suunnitteluvaiheeseen ovat edesauttaneet henkilöstön sitoutumista kehittämistyöhön. Sitoutuminen tapahtuu paremmin, kun jokaisella on oma vastuualue kehittämistyössä. Kun koko oppilaitos on sitoutunut projektiin, saavutetut hyvät käytänteet ovat levinneet helpommin kaikkien käyttöön.

Asennemuutos erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita kohtaan on ollut koko tukemistyön lähtökohta ja siinä on näiden projektien kuluessa onnistuttu hyvin. Myönteisellä ja kannustavalla asenteella voidaan auttaa monia nuoria. Kehitetyt tukitoimet ovat välttämättömiä entistä useammille nuorille, jotta he voisivat selviytyä laaja-alaisista ammatilliselle koulutukselle opetussuunnitelman perusteissa asetetuista tavoitteista ja vaatimuksista, ja saada näin itselleen mieleisen ja sopivan ammatin.

Opiskelijoiden oppimisvaikeudet näyttäisivät lisääntyvän jatkuvasti, mikä aiheuttaa yhä lisää erityisen tuen tarvetta. Keskeyttämiset ja levottomuus luokissa lisääntyvät, mikäli oppimisvaikeuksia ei oteta huomioon ja tarjota asianmukaista tukea ja selviytymiskeinoja näille nuorille. Opiskelijoiden perusvalmiuksien kartoitus äidinkielessä ja matematiikassa

on yksi tärkeä keino hahmottaa opiskelijoiden tilannetta ja auttaa tuen tarpeen määrittämisessä. Kun perusvalmiuksien tasoa saadaan nostettua, helpottaa se oppimista myös ammattiaineissa.

Jotta ammatillisen koulutuksen puolella ei enää kohtuuttoman paljon tarvitsisi keskittyä perusvalmiuksien parantamiseen, yhteistyötä peruskoulujen kanssa kannattaa tehdä jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tiivis yhteistyö helpottaa muutenkin siirtymävaihetta peruskoulusta toisen asteen opintoihin. Tiedottaminen eri ammateista ja ammattialoista, tutustumiskäynnit ammattioppilaitosten linjoille ja eri alojen työpaikoille sekä erilaiset harjoittelumahdollisuudet lisäävät opiskelijoiden tietämystä ammattialoista ja ehkäisevät vääriä alavalintoja ja sitä kautta turhia keskeyttämisii.

Tarvetta opettajien valmiuksien lisäämiseen ongelmaisen nuoren kohtaamisessa todettiin olevan vielä paljon, vaikka näiden ESR-projektien puitteissa opettajien tietoisuus erilaisista oppijoista kasvoikin. Opettajien lisäkoulutusta erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kohtaamisessa olisi kuitenkin syytä tehostaa sekä parantaa yhteistyötä nuorten kanssa tekemisissä olevien eri tahojen kanssa. Moniammatillisella yhteistyöllä voidaan auttaa nuoria kokonaisvaltaisesti sekä helpottaa opettajien ja muiden tukemistyöhön osallistuvien ja nuorten asioiden kanssa tekemisissä olevien tahojen työtä.

Tärkeäksi tukemistyössä ja keskeyttämisien ehkäisyssä havaittiin opintojen suunnittelu yhdessä opiskelijan kanssa (HOPS ja HOJKS), jatkuva opintojen edistymisen ja poissaolojen seuranta (miehellään sähköisesti) sekä opiskelijoiden kannustus. On huomioitava, että myös lahjakkaat tarvitsevat tukea ja kannustusta. Välitön puuttuminen mm. poissaoloihin ja rästiin jääneisiin opintoihin estävät opiskelijaa joutumasta kierteeseen, joka saattaa johtaa opintojen keskeyttämiseen. Jos opinnot eivät näytä edistyvän, opiskelijan kanssa käytävissä keskusteluissa usein selviää syy tähän. Kun oppilaitoksessa on laadittu selkeät toimintamallit, kuinka missäkin tilanteessa tulee toimia, opiskelija voidaan joustavasti ohjata hänelle sopivien tukitoimin piiriin.

Projektipalautteessa esitettiin toivomus, että jatkossa pitäisi paneutua pohtimaan ryhmän-ohjaajuuden uudelleen järjestelyä ja miettiä, miten yhteisten aineiden opettajat saataisiin tiiviimmin opiskelijoiden ohjaustyöhön mukaan. Kehittämistä löytyy myös siinä, että saataisiin työnopettajia, jotka varsinaisten opettajien lisäksi voisivat toimia ammatillisina ohjaajina työsaleilla ja olisivat näin tuenantajia nuorille niin aikuisina kuin ammattilaisinakin. Jakamalla ohjaustoimintaa usean opettajan vastuulle yksittäisten opettajien työmäärä vähenee ja sitoutuminen opiskelijoiden tukemiseen lisääntyy, mikä edistää myös oppilaitoksen yhteistyömyönteisempää ilmapiiriä.

Palautteen mukaan projektien arviointiin olisi voitu kiinnittää enemmän huomiota. Projektisuunnitelmien tavoitteiden mittaamiseen voitaisiin jatkossa kehittää mittareita. Opiskelijoilta ja opettajilta täytyisi kerätä enemmän palautetta systemaattisesti ja säännöllisesti, mikä olisi suuri apu kehittämistyössä. Arviointi, niin sisäinen kuin ulkoinenkin, ovat tärkeitä osioita projektitoimintojen kehittämisessä ja suunnan löytymisessä. Arviointi tulisi miettiä jo projektisuunnitelmaa tehtäessä samoin arvioinnin kohteena olevat mittarit.

Osa opettajista haluaisi lisää samantyyppisiä projekteja ja toivoi saavansa jostakin rahaa, jotta kehittämistoiminta voisi jatkua. Toimintaa voidaan useimmiten jatkaa lisärahoituksella. Aina lisärahoituskaan ei kuitenkaan auta. Lisäksi tarvitaan kehittämistyöstä innostuneita, asiaansa uskovia, uusia ideoita eteenpäin vieviä ahkeria persoonia, jotka eivät lannistu vastoinkäymisistä, vaan jaksavat sinnikkäästi jatkaa hyväksi havaitsemaansa toimintaa.

Uusien rahoituskanavien löytäminen on kuitenkin usein välttämätöntä kehittämistyön edistämiseksi. Kysymys kuuluukin, mistä löytyy tahoja, jotka voisivat rahoittaa hyväksi havaittuja tukitoimia? Joissakin tapauksissa kunta tai kaupunki on antanut oman panoksensa ja lähtenyt rahoittajaksi. Jotkut koulutuksen järjestäjät jatkavat kehitystyötä jatko- projekteissa. Laajojen ESR-hankkeiden aika alkaa kuitenkin kohta olla ohi. Jatkohankkeetkin päättyvät vuoden 2006 loppuun mennessä.

Kehittämistoimenpiteet ammatilliseen koulutukseen aktivoinnissa ja keskeyttämisen ehkäisyssä ovat olleet tarpeellisia. Projektien kautta on saatu kokemuksia, joiden soisi elävän suomalaisessa koulutuksessa ja nuorten kanssa työskentelyssä myös ESR-kauden jälkeen. Hyväksi havaituista toimintatavoista pitäisi silti vielä jatkossakin järjestää tiedotusta, jotta ne voisivat levitä koulutuksen kenttään laajemmalti.

LÄHTEET

Erkkilä, T. & Vehviläinen, J. (2001): Tahtoisitko tutkinnon? Ammatillisten oppilaitosten innovatiiviset työpajat -ESR-projekti. Opetushallituksen moniste 5/2001. Helsinki.

Ihatsu, M. & Koskela, H. (2001): Keskeyttääkö vai ei? Ammatillisten oppilaitosten aktiivointi ja koulutuksen keskeyttämisen vähentäminen –projektin alkukartoitus. Opetushallitus 2001. Helsinki.

Kuoppala, M. & Virtanen, P. (2000): Innovatiiviset työpajat. ESR –julkaisu 64/00. Työministeriö. Helsinki.

Päivänsalo, P. (2002): Innovatiiviset työpajat ammatillisissa oppilaitoksissa. ESR-projektin loppuraportti. Opetushallituksen moniste 5/2002. Helsinki.

Vehviläinen, J. (2000): Ammattipajan kautta tutkintoon? Ammatillisten oppilaitosten innovatiiviset työpajat -ESR-projekti. Opetushallituksen moniste 8/2000. Helsinki.

Vehviläinen, J. (2001): Innolla ammattiin? Ammatillisten oppilaitosten innovatiiviset työpajat – ESR-projekti. Opetushallituksen moniste 21/2001. Helsinki.

Vehviläinen, J. (2003): Selvitys innopajojen toiminnasta. Ammatillisen koulutuksen aktiivointi ja koulutuksen keskeyttämisen vähentäminen. Tavoite 3 -ohjelman ESR-projektien loppuraportti 2000–2003. Opetushallitus. Helsinki.